

Opinnäytetyö (AMK)

Toimintaterapian koulutusohjelma

2013

Tiia Käkelä, Emilia Paasi ja Johanna Suomi

LAPSEN KEHITYKSEN TUKEMINEN LEIKIN AVULLA

– Opas vanhemmille leikin tukemiseen

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Toimintaterapian koulutusohjelma

Lokakuu 2013 | 42 + 25

Ohjaajat: Tuija Suominen-Romberg ja Helena Tigerstedt

Tiia Käkelä, Emilia Paasi ja Johanna Suomi

LAPSEN KEHITYKSEN TUKEMINEN LEIKIN AVULLA – OPAS VANHEMMILLE LEIKIN TUKEMISEEN

Leikki on merkittävä toiminta lapsen elämässä. Leikin kautta lapsi kokee maailmaa ja kehittää ymmärrystään siitä, miten olla yhteydessä ympäristönsä kanssa. Lapsi oppii leikkiessään erilaisia rooleja ja toimintoja, jotka kehittävät häntä leikkijänä. Leikki kehittyy tasolta tasolle ja lapsen tulisi saavuttaa nämä vaiheet tietyssä järjestyksessä. Vanhemmilla on erityisen tärkeä rooli leikin mahdollistamisessa ja tukemisessa kotiympäristössä, koska he ovat oman lapsensa asiantuntijoita.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä vanhempien ymmärrystä leikin merkityksellisyydestä. Tavoitteena oli tehdä opas vanhemmille, joiden lapset tarvitsevat tukea leikissä. Oppaassa on myös tietoa leikin merkityksestä ja kehityksestä sekä vanhempien roolista leikin tukijana.

Opinnäytetyöprosessin aikana tehtiin yhteistyötä lasten sekä heidän perheidensä kanssa työskentelevän toimintaterapeutin kanssa. Työ perustuu toimintaterapian kirjallisuuteen ja ajankohtaisiin tutkimuksiin. Palautetta saatiin jatkuvasti ohjaavilta opettajilta sekä toimintaterapeutilta. Palautteen perusteella opasta muokattiin lopulliseen muotoon.

Jatkossa opasta tulisi kokeilla käytännössä, jotta saataisiin perheiltä tietoa sen käytettävyydestä. Mikäli opas vastaa perheiden tarpeisiin, olisi toivottavaa, että mahdollisimman moni perhe voisi hyödyntää opasta.

ASIASANAT:

toimintaterapia, leikki, leikin kehitys, leikin merkitys, vanhempien rooli

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme: Occupational therapy

October 2013 | 42 + 25

Instructors: Tuija Suominen-Romberg and Helena Tigerstedt

Tiia Käkälä, Emilia Paasi and Johanna Suomi

SUPPORTING CHILD'S DEVELOPMENT WITH PLAY –A PARENT'S GUIDE FOR SUPPORTING PLAY

Play is an important occupation in a child's life. Through play, the child experiences the world and develops his or her understanding of how to connect with the environment. When playing, the child learns different roles and occupations that develop him or her as a player. There are different stages in play development, and the child should reach these stages in a certain order. Parents have a significant role in supporting and enabling play in the home environment, because they are experts of their children.

The main objective of this thesis was to help parents understand that play itself is meaningful. The aim was to create a guide for parents on how to support their child's play at every stage of play development. The guide also provides information on the significance of play, the role of parents in supporting play and the theory of play development.

During the thesis project, there was co-operation with an occupational therapist who works with children and their families. Background information was gathered from occupational therapy literature and research reviews. Continuous feedback was given by supervising teachers and the occupational therapist. The guide was edited on the basis of this feedback.

In the future, the guide should be tested in practice, in order to gain information on its usability. If it proves useful, the goal is to make the guide available to as many families as possible.

KEYWORDS:

Occupational therapy, play, play development, significance of play, role of parents

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 TAVOITTEENA MERKITYKSELLINEN LEIKKI	7
2.1 Toiminnallisen suoriutumisen mahdollistuminen	7
2.2 Lapsen, leikin ja ympäristön vuorovaikutus	9
2.3 Toimintaterapeutti leikin asiantuntijana	10
3 LEIKILLÄ ON MERKITYSTÄ	13
3.1 Leikin merkitys lapsen kehityksessä	13
3.2 Leikin kehitys palikoista torniksi	14
3.3 Kehityspiirteitä ja keinoja leikin tukemiseen	16
3.4 Vanhemman rooli kehityksen tukijana	23
4 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN KUVAUS	26
4.1 Lelulaatikosta oppaaksi	26
4.2 Opinnäytetyöprosessin eteneminen	27
5 OPAS LEIKIN TUKEMISEEN	29
5.1 Tiedonkeruu ja lähestymistapa	29
5.2 Sisällön suunnittelu	29
5.3 Sisällön kokoaminen	31
5.4 Sisällön arviointi ja jatkosuunnitelma	34
6 POHDINTA	36
LÄHTEET	41

KUVIOT

Kuvio 1. PEO-malli.	8
Kuvio 2. Leikin kehityksen hierarkkinen malli.	15

LIITTEET

Liite 1. Opas vanhemmille leikin tukemiseen	
---	--

1 JOHDANTO

Leikki on lapselle merkityksellistä toimintaa ja ominainen tapa kokea maailmaa. Länsimaisessa kulttuurissa on yhä enemmän alettu nähdä leikin merkityksellisyys lapsen kehityksen kannalta ja osana lapsen arkipäivän toimintaa. Se on merkittävää, koska leikkiä ei ole aina pidetty tärkeänä, eikä sille ole osattu antaa arvoa. (Rigby&Rodger 2009, 180.) Ongelmat leikissä voivat aiheuttaa sen, ettei lapsi pysty selviytymään päivittäisestä elämästä yhteiskunnan vaatimusten mukaisesti. Vanhemmat ovat merkittävässä asemassa luomassa ympäristöä, joka tukee lapsen kehitystä. Nykyajan tehokkuuskeskeinen yhteiskunta aiheuttaa ihmisille painetta, jolloin uhkana voidaan nähdä se, että vanhemmille jää vähemmän aikaa lastensa kanssa olemiseen. Vanhempien ymmärrys leikin merkityksestä on myös tutkimusten mukaan puutteellista. Leikin vähäinen arvostus ja vanhempien ajan puute voivat vaikuttaa lapsen mahdollisuuksiin leikkiä ja sitä kautta myös lapsen kehitykseen. (Sturgess 2003, 104.)

Opinnäytetyö käsittelee leikkiä ja sen merkitystä lapsen elämässä, korostaen vanhempien roolia vaikuttavana tekijänä. Leikkiä tarkastellaan työssä näkökulmasta, jossa leikki itsessään koetaan merkityksellisenä toimintana. Leikin kehityksen kuvaamisessa on käytetty leikin hierarkkista mallia, jonka mukaan leikki kehittyy tiettyjen vaiheiden kautta tasolta seuraavalle. Työtä jäsentelemään on käytetty Person Environment Occupation -mallia (PEO-malli), joka käsittelee ihmisen, ympäristön ja toiminnan tiivistä vuorovaikutusta. Opinnäytetyön tuotoksena tehtiin opas (Liite 1), jossa tulee ilmi näiden tekijöiden vaikutus lapsen toiminnalliseen suoriutumiseen leikistä puhuttaessa. Opas on koottu toimintaterapian teorioihin perustuen, laajan kirjallisuuskatsauksen pohjalta, huomioiden PEO-mallin eri osa-alueet. Oppaassa leikin kehityksen kuvaamisessa on käytetty leikin hierarkkisen mallin ajatusta siitä, että leikki kehittyy tasolta tasolle tiettyjen kehitysvaiheiden kautta. Mallin mukaan ensimmäinen taso on saavutettava ensin, jotta seuraavan tason saavuttaminen mahdollistuu. Tarkoituksena on oppaan avulla lisätä vanhempien ymmärrystä leikin merkityksestä ja keinoista joilla he voivat tukea leikkiä. Näin ollen mahdollistetaan lapsen toiminnallinen

suoriutuminen, joka on myös PEO-mallin tärkeä päämäärä. Oppaassa korostuu näkökulma siitä, että leikki itsessään on merkityksellistä toimintaa lapsen elämässä.

Työn toimeksiantajana toimi Laitilan terveystieteiden työkenttelevä lasten toimintaterapeutti. Toimeksiantajalla oli työssään lasten ja heidän perheiden kanssa ilmennyt, että vanhemmat tarvitsisivat tukea lapsen leikin ohjaamisessa kotiympäristössä. Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt opas on tehty vastaamaan tähän tarpeeseen. Lasten toimintaterapeutti voi antaa oppaan toimintaterapiassa käyvien lasten vanhemmille ja ohjata sen käytössä. Oppaan avulla vanhemmat voivat ymmärtää leikin merkityksen ja sitä kautta tukea lastaan leikissä. Näin toimintaterapiassa olevia keinoja voidaan siirtää myös lapsen omaan toimintaympäristöön ja sitä kautta voidaan mahdollistaa lapsen parempi selviytyminen päivittäisistä toiminnoista.

2 TAVOITTEENA MERKITYKSELLINEN LEIKKI

Toimintaterapian kirjallisuudessa leikkiä käsiteltäessä puhutaan lähes aina siitä, että leikki on tärkeä ja välttämätön toiminta lapselle. Toisin sanoen leikillä on hyvin keskeinen rooli koko lapsen kehityksessä. Tämä rooli pysyy tärkeänä jopa koko eliniän ajan. Toimintaterapiassa leikki onkin siksi keskeinen terapiamenetelmä. (Stagnitti & Cooper 2009, 11.) Myös muun muassa Sturgess (2003, 104) nostaa artikkelissaan leikin lapsen pääasialliseksi toiminnaksi. Hänen mukaansa leikki hallitsee pienten lasten elämää, mutta puhuttaessa leikin jatkumisesta läpi elämän, kyse on yhdistelmästä vapaa-aikaa sekä leikillisyyttä. Lapsuuden jälkeen leikki siis vain muuttaa muotoaan.

Leikin määrittely itsessään lyhyesti ja kaikenkattavasti on vaikeaa. Se mikä on toiselle leikkiä, ei ole sitä välttämättä jollekulle muulle. Jotta lapsi kokee leikin leikiksi, tulee lapsen kokea onnistumista ja iloa siitä. Lapsen onnistuminen leikkijänä vaatii hänen sitoutumistaan toimintaan eli leikkiin, joka on hänelle merkityksellistä. Toimintaterapeutti on kiinnostunut havainnoimaan, arvioimaan, tulkitsemaan ja puuttumaan lapsen rooliin leikkijänä. (Rigby & Rodger 2009, 177-186.)

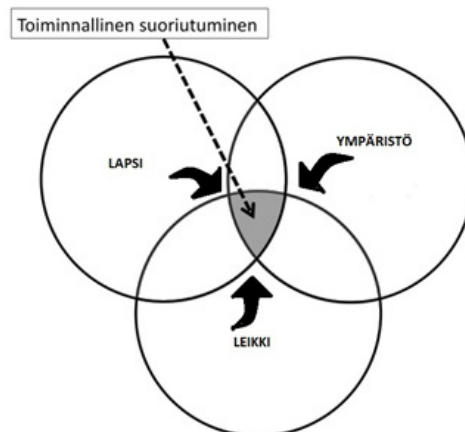
2.1 Toiminnallisen suoriutumisen mahdollistuminen

Toimintaterapeutti voi tukea lapsen kykyjä ja potentiaalia leikkijänä sekä mahdollistaa lapsen leikkimisen, yhdessä lapsen kanssa. Jotta tämä kehittyminen olisi mahdollista, toimintaterapeutti haluaisi ympäristön olevan sellainen, että se tukee lapsen leikkiä eli antaa hyvät puitteet leikille ja sen kehittymiselle. Lasta, leikkiä ja ympäristöä voidaankin lähteä tarkastelemaan PEO – mallin (The Person-Environment-Occupation model) avulla (Kuvio 1). Näitä asioita havainnoidessa ja arvioidessa toimintaterapeutti voi monipuolisesti huomioida kaikki nämä puolet ja näin ollen edistää lapsen osallistumista leikkiin. (Rigby & Rodger 2009, 178, 183.) PEO-mallin avulla on myös helppo esittää vanhemmille toimintaterapian näkemykset sekä tavoitteet. Mallin kautta toimintaterapeutin on

myös mahdollista edistää kommunikaatiota vanhempien lisäksi myös muiden lapsen kanssa toimivien henkilöiden, kuten päivähoitohenkilökunnan kanssa. (Strong ym. 1999, 132.)

Toimintaterapeutin on päästävä lapsen kanssa kontaktiin ja ylläpidettävä vuorovaikutusta, jotta terapeutti voi tunnistaa lapsen kiinnostuksen kohteita. Näin terapeutti auttaa lasta saavuttamaan toiminnassa mielihyvän tunteen sekä toiminnan merkityksellisyyden. Leikki onkin luontainen väline tämän kontaktin aikaansaamiseksi sekä näkökulma toimintaterapeutilliselle arvioinnille ja terapiassa käytettävien toimintojen valinnalle. (Ferland 2005, 62.) Myös PEO-mallissa yhtenä tärkeänä näkökulmana pidetään asiakkaan mielenkiinnonkohteiden sekä tarpeiden huomioimista juuri siksi, että ne edistävät toimintaan sitoutumista. Mallissa myös ympäristö nähdään yhtenä toiminnan mahdollistajana. (Law ym. 1996, 14–15.)

PEO-malli näkee yksilön, ympäristön ja toiminnan olevan kiinteässä vuorovaikutussuhteessa keskenään. Mallin ideana on kuvata näiden kolmen tekijän välistä dynaamista suhdetta ja sitä, miten muutokset jollakin näistä alueista vaikuttavat toiminnalliseen suoriutumiseen. Malli huomioi sen, että ihminen kehittyy ja muuttuu. Myös ympäristö, jossa ihminen toimii, muuttuu ajan myötä. Nämä asiat taas vaikuttavat osaltaan toimintoihin. PEO-malli soveltuukin hyvin lasten toimintaterapiaan juuri siksi, koska se huomioi lapsen kehityksen. (Rigby & Rodger 2009, 182–183, Strong ym. 1999, 125, 132.)

Kuvio 1. PEO-malli, jossa tavoitteena toiminnallinen suoriutuminen. (Rigby & Rodger 2009, 183).

2.2 Lapsen, leikin ja ympäristön vuorovaikutus

Leikistä puhuttaessa toiminnallinen suoriutuminen muodostuu leikkijästä eli lapsesta (the person), leikistä (the occupation) ja ympäristöstä (the environment), jossa leikki tapahtuu eli leikin puitteista. Jotta lapsi tempautuisi mukaan toimintaan ja saisi hyvän leikkikokemuksen, tulee leikkijän, leikin ja puitteiden olla sopivia toisiinsa nähden. (Rigby & Rodger 2009, 182–183.) Toisin sanoen näiden kolmen tekijän tulee olla vuorovaikutuksessa keskenään. Lapsen toiminnallinen suoriutuminen on sitä parempi, mitä paremmassa tasapainossa lapsi, leikki ja ympäristö ovat. Näiden kolmen tekijän tulee tukea toinen toisiaan mahdollisimman paljon, jotta lapsi suoriutuu toiminnasta. (Palisano ym. 2004, 66-67.)

Lapsi on ainutlaatuinen henkikö, jolla on monta eri roolia. Roolit ovat dynaamisia ja ne muuttuvat ajan kuluessa, tärkein rooli on leikkijän rooli. (Law ym. 1996, 15-17.) On huomioitava, että leikki on lapsen subjektiivinen kokemus, eikä vain havainnoitavaa käyttäytymistä. Leikin avulla lapsi oppii toiminnallisista rooleista ja siitä, miten toimia ja olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (Rigby & Rodger 2009, 179-180.) Lapsen leikkiin ja lapseen itseensä vaikuttavat muun muassa hänen omat luonteenpiirteensä, käsitys itsestä, kulttuurinen tausta, kyvyt, motorinen suoriutuminen, sensoriset valmiudet, kognitiiviset osa-alueet sekä terveys (Law ym. 1996, 15-17). Lapsen roolit muuttuvat hänen kehittyessään ja jatkavat muuttumistaan koko hänen elämänsä ajan. Ne muuttuvat myös toiminnan ja ympäristön vaikutteiden mukaan. (Palisano ym. 2004, 66-67.)

PEO-mallissa käsitellään myös ympäristöä ja sen merkitystä toiminnan mahdollistajana sekä estäjänä. Lapsella on useita eri ympäristöjä, joiden kanssa hän toimii jatkuvassa vuorovaikutuksessa, kuten sosioekonominen, institutionaalinen, fyysinen sekä sosiaalinen ympäristö. Lapsen sosiaalisessa ympäristöstä perhe on merkittävässä roolissa. Leikin onnistumiseksi, pitää sekä fyysisen, että sosiaalisen ympäristön tukea leikkiä. Erilaiset asiat ympäristössä voivat kuitenkin estää leikin eikä niinkään mahdollistaa sitä. Ympäristö vaikuttaa lapsen käyt-

täytymiseen, mutta myös lapsen käyttäytyminen muokkaa ympäristöä. (Palisano ym. 2004, 66-67, 74, Rigby&Rodger 2009, 179.) Ympäristössä monet asiat voivat myös herättää lapsen kiinnostuksen ja sitä kautta lapsi voi sitoutua erilaisiin leikkeihin (Strong ym. 1999, 191).

Ympäristöissä suoritetaan erilaisia toimintoja monissa eri rooleissa. Näitä toimintoja voidaan kuvata ryhmänä aktiviteetteja ja tehtäviä. (Strong ym. 1999, 125.) Aktiviteetti (activity) itsessään on osa tehtävästä, esimerkiksi leikissä voisi ajatella sen tarkoittavan sitä, kun lapsi hämmentää valmistamaansa keittoa. Tehtävä (task) sisältää yksilön suorittamia useita tarkoituksenmukaisia aktiviteetteja, esimerkiksi ruuan valmistaminen kotileikissä. Toiminta (occupation) on taas joukko aktiviteetteja ja tehtäviä, eli leikkiminen kokonaisuudessaan. Toiminnot tehdään aina jossain ympäristössä ja lapsen yksilöllisissä rooleissa. (Law ym. 1996, 16.)

Lapsen pystyessä suoriutumaan ja sitoutumaan tarkoituksenmukaisiin toimintoihin eri ympäristöissä, puhutaan toiminnallisesta suoriutumisesta. Tämä taas on tulosta ympäristön, lapsen sekä leikin hyvästä vuorovaikutussuhteesta. Toiminnallisen suoriutumisen kautta lapsi pystyy leikissä ilmaisemaan itseään ja voi kokea itsensä tyytyväiseksi suoriutumisen suhteen, kun kaikki osatekijät ovat mahdollisimman tasapainossa keskenään. (Palisano ym. 2004, 66-67, Law ym. 1996, 16,17). Leikin vaatimustason tulee olla juuri oikeanlainen. Ei liian haastava, mutta ei liian helppokaan. Vaatimustason tulee kuitenkin olla riittävän haastava edistääkseen leikkiä sekä tyytyväisyyden kokemista. (Rigby & Rodger 2009, 195.)

2.3 Toimintaterapeutti leikin asiantuntijana

Toimintaterapeutti on kiinnostunut asiakkaan mielenkiinnonkohteista sekä tarpeista, mutta myös hänen ympäristöstään. Asiakkaassa toimintaterapeutti näkee yksilön, jolla on omat taitonsa, joiden avulla hän suoriutuu erilaisista toiminnoista. Toimintaterapeutti on kiinnostunut kaikista aiemmin esitetyistä PEO-mallin osa-alueista. PEO-mallia hyväksikäyttäen toimintaterapeutti voikin koh-

distaa huomionsa ja arviointinsa PEO-mallin kolmeen eri osa-alueeseen: lapsi, ympäristö sekä leikki. Mallin kautta terapeutti voi lähteä selvittämään, mitä muutoksia tulisi tapahtua, jotta asiakkaan toiminnallinen suoriutuminen mahdollistuisi. (Law ym. 1996, 14-15, 17-18.) Toimintaterapeutti voi siis mahdollistaa lapsen leikkitoiminnan optimoimalla lapsen, leikin ja ympäristön sopivuutta (Rigby & Huggings, 2003, 173).

Leikin tärkeyden ymmärtäminen mahdollistaa leikkimisen sekä leikkisyyden. Toimintaterapian tehtävänä on varmistaa, että leikkijä, ympäristö ja leikki toimintana toimivat hyvin yhteen, jotta leikkisyys on mahdollista. Toimintaterapiassa tulee ottaa huomioon lapsen ympäristö, jossa hän toimii ja joka määrittelee hänen taustaansa sekä mahdollistaa tai estää leikin. Ympäristö asettaa myös odotuksia ja vaatimuksia lapselle ja hänen toiminnalleen. Kyetäkseen toimintaterapian avulla määrittämään ja tukemaan lapsen leikkiä, tulee toimintaterapeutin ottaa huomioon nämä asiat. (Rigby & Rodger, 2009, 189-195.) Ympäristö on täynnä erilaisia mahdollisuuksia leikin tukemiseksi ja koska sitä voidaan muokata, voidaan siinä vähentää esteitä, jotka haittaavat leikkiä. Ympäristöä muokkaamalla voidaankin toimintaterapiassa onnistuneesti mahdollistaa lapsen leikki. (Rigby & Huggings 2003, 173.)

Ympäristön lisäksi muun muassa lapsen kehityksen taso, taidot, mahdollisuudet ja tunne-elämän itsesäätely ovat tärkeitä asioita, jotka tulee ottaa huomioon toimintaterapiassa. Mikäli nämä asiat eivät ole tasapainossa ja lapselta puuttuu motivaatio leikkiä, pitää näihin asioihin puuttua, jotta mahdollistetaan lapsen leikkiminen. Mikäli lapsi ei ole kiinnostunut ja halukas leikkiin, ei leikkiä myöskään tapahdu. Kiinnostuksen puute voi johtua useasta asiasta, kuten siitä ettei lapsella ole mahdollisuutta leikkiin esimerkiksi vamman vuoksi. Tällöin toimintaterapiassa puututaan siihen ja pyritään mahdollistamaan leikki esimerkiksi muokkaamalla ympäristöä tai muuttamalla leikkiä niin, että se on lapselle mahdollista. Lapsen leikin mahdollistamiseksi pitää esimerkiksi auttaa lasta saavuttamaan tarvittavat leikkitaidot tai kompensoida tiettyjä puutteita, tarjota sopivia leikkejä sekä materiaaleja ja muokata muita esteitä leikin mahdollistamiseksi. (Rigby & Rodger, 2009, 195-196.)

Toimintaterapia on yhdistelmä tietoa ja taitoa. Päämääränä on auttaa ihmistä, tässä tapauksessa lasta, hänen toiminnan ongelmassa tarkoituksenmukaisen toiminnan eli leikin avulla. Toiminnan tulee olla leikkimielistä, mielekästä ja luonnollista, ja lapsen on oltava aktiivinen osallistuja, jonka itseohjautuvuutta tuetaan. Tärkeää on, että lapsi kokee onnistumisen tunteen leikkiessään eikä koe epäonnistuvansa. Lapsella voi olla erilaisia ongelmia, jotka vaikuttavat myös leikin onnistumiseen, kuten puutteelliset taidot. Tällöin lapsi tarvitsee tilanteita, joissa hän voi kehittää taitojaan tai muuten kokea onnistumisen tunteen toiminnoissa, jotka ovat haasteellisia, mutta sopivia. Onnistumisen kannalta on tärkeää, että lapsi haluaa tutkia ympäristöään ja oppia siitä. (Kranowitz 2008, 170-172.)

Koko toimintaterapiaprosessi lähtee siitä, että tunnistetaan asiakkaan eli lapsen toiminnallisen suoriutumisen ongelmat sekä vahvuudet. Ensin tulee määritellä lapsen suoriutumisen osatekijät, määritellä hänen suoriutumisensa sekä arvioida ja määritellä ympäristötekijät. Nämä tiedot on helppo kerätä yhteen PEO-mallin avulla, jotta voidaan asettaa terapialle tavoitteet ja nähdään lapsen tilanne kokonaisvaltaisesti. Myöhemmin samalla tavalla voidaan mitata tavoitteiden saavutettavuus vertaamalla lapsen aiempaa ja nykyistä toiminnallista suoriutumista. (Rigby & Huggings, 2003, 159-160.)

3 LEIKILLÄ ON MERKITYSTÄ

Leikin määrittely on kautta aikojen koettu haasteelliseksi ja vuosien saatossa useat eri tutkijat eri aloilta ovat olleet kiinnostuneita aiheesta. Tutkijat ovat kehittäneet eri teorioita leikistä, painottaen kulloinkin eri näkökulmia leikistä, esimerkiksi leikin tai ympäristön vaikutuksista, toiminnoista ja leikkikäyttäytymisestä. Kirjallisuutta aiheesta löytyy laaja-alaisesti ja monipuolisten tutkimusten tarkoitus on ollut vaihtelevaa. (Ferland 2005, 17-18.) Yhtä mieltä ollaan yhä enemmän siitä, että leikki on olennainen osa lapsen kehitystä ja sen kautta lapsi kokee merkittävällä tavalla maailmaa (Lautamo 2012, 14). Tutkimuksissa korostetaan yhä enemmän leikin merkityksellisyyttä. Leikkiä voidaankin tarkastella näkökulmasta, jossa leikki itsessään on toiminnan tavoite (Knox 2010, 547). Kun lapsi saavuttaa mielihyvää leikissä, ja voi kokea olevansa oman leikkinsä hallitsija, lapsi pystyy saavuttamaan tämän tavoitteen (Ferland 2005, 18-19).

3.1 Leikin merkitys lapsen kehityksessä

Toimintaterapiassa leikkiä käytetään lasten kanssa monipuolisesti. Leikkiä voidaan käyttää välineenä tai se voi olla itsessään tavoite, johon pyritään (Knox 2010, 547). Toimintaterapian näkökulmasta korostetaan leikkiä toimintana ja lapsen roolia leikkijänä. Tätä kautta pyritään vaikuttamaan lapsen toiminnalliseen suoriutumiseen positiivisesti. (Rigby & Rodger 2006, 182-183.) Leikin katsotaan olevan lapselle merkityksellistä toimintaa ja sen tulisi tuottaa lapselle mielihyvää. Motivoituminen leikkiin edellyttää mielihyvän ja nautinnon kokemista leikin kautta. Jos lapsi ei pysty kokemaan nautintoa, leikki ei myöskään voi toteutua. (Ferland 2005, 18-19.) Merkityksellisen toiminnan ja sitä kautta toimintaan motivoitumisen myötä ihminen pystyy sitoutumaan toimintaan (Hautala ym. 2011, 57.) Tärkeää on lapsen motivaatio leikkiin osallistumisessa, jotta hän voi sitoutua toimintaan. Lapsen tulee kokea kiinnostusta ja halua osallistua, jotta leikkiä voisi tapahtua. (Rigby & Rodger 2006, 191.) Leikin kautta lapsi voi kokea

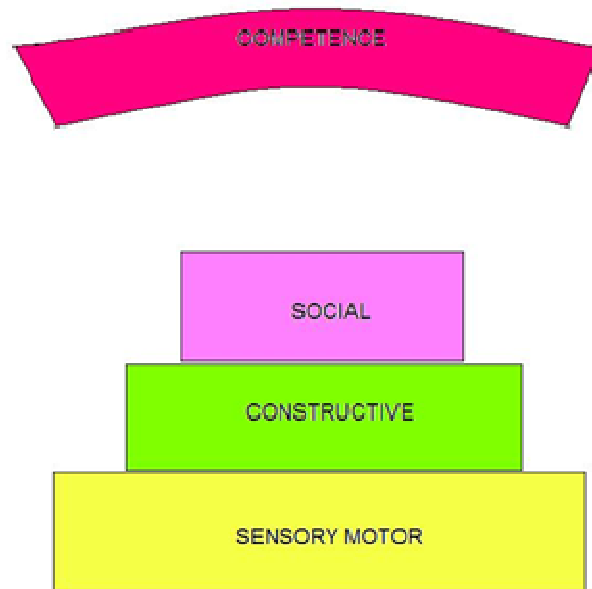
mielihyvää, kun leikki haastaa lasta käyttämään kekseliäisyyttään ja on silti saavutettavissa (Ferland 2005, 19).

Leikin kautta lapsi oppii toiminnallista käyttäytymistä ja rooleja. Lapsi kokee maailmaa leikin kautta ja kehittää ymmärrystään siitä, miten olla yhteydessä ympäristöönsä. (Rigby&Rodger 2006, 180-181.) Yhteys ympäristöön on merkittävää, jotta lapsi voi selviytyä jokapäiväisistä elämäntilanteista (Ferland 2005, 19). Lapsi oppii leikin kautta ongelmanratkaisua, neuvottelutaitoja, jakamista ja vuorottelua. Lapsi kehittää taitojaan sosiaalisen kanssakäymisen viesteistä sekä ymmärrystä normeista ja odotuksista. Leikin kautta lapsi myös käsittelee tunne-elämän kokemuksiaan. (Rigby & Rodger 2006, 180-181.) Leikissään lapsi päättää itse milloin aloittaa ja päättää leikin. Hän valitsee itse teeman leikkiin ja keksii yhteyksiä ympäristön välillä siten, että niillä on vaikutusta. Lapsi kehittää leikkiä omalla luovuudellaan ja voi näin ollen olla oman leikkinsä hallitsija. Tämä kaikki luo pohjaa myöhemmälle kehitykselle ja selviytymiselle elämästä. (Ferland 2005, 19-22.)

3.2 Leikin kehitys palikoista torniksi

Lapsen kehityksessä voidaan todeta olevan tietyt peruseriaatteen, jotka toteutuvat jokaisen lapsen kohdalla (Ayres 2008, 42). Myös leikin kehittämisessä on nähtävissä tietyt piirteet, jotka tulee toteutua, jotta leikki voi kehittyä eteenpäin (Mack ym. 1982, 367). Lapsella on usein sisäinen halu ja vietti tutkia maailmaa (Ayres 2008, 44). Leikki on lapselle ominainen tapa, jonka kautta lapsella on mahdollisuus toteuttaa sisäistä kehittymisen tarvettaan. Jokainen toiminta, jonka lapsi tekee, kehittää hänelle pohjaa rakentaa monimutkaisempia toimintoja yksinkertaisten toimintojen muodostamalla perustalle. Lapsi harjoittelee erilaisia toimintoja muun muassa leikin kautta ja aivot pyrkivät jäsentämään toimintojen kautta saatua kokemusta yhä jäsentyneemmiksi kokonaisuuksiksi. Näin ollen lapsi rakentaa ikään kuin palikoista tornia, jossa alimpien palikoiden tulee olla koottuna vankasti, jotta päälle voidaan rakentaa yhä monimutkaisempia rakenteita. (Ayres 2008, 44-45.)

Monet toimintaterapian teoreetikot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen leikin kehitys rakentuu tasolta tasolle ja vaatii rakentuaakseen tiettyjen piirteiden toteutumisesta. Leikin hierarkkinen malli on peruskuvauksena leikin kehityksen tasoista ja se on koottu eri toimintaterapian kirjoittajien teorioiden pohjalta. (Mack ym. 1982, 367.)

Kuvio 2. Leikin kehityksen hierarkkinen malli (Mack ym. 1982, 367).

Hierarkkinen malli (Kuvio 2) kuvaa leikin kehitystä kolmen tason kautta. Kullakin tasolla on sille ominaisia osatekijöitä, joiden tulee täytyä, jotta lapsen leikki voisi kehittyä tarkoituksenmukaisella tavalla. (Mack ym. 1982, 367.) Alin taso kuvaa lapsen ensimmäisiä leikin kokemuksia, jotka syntyvät pääasiassa sensoristen elementtien kautta (sensory motor). Toisessa vaiheessa lapsen leikkiin alkaa tulla piirteitä, jotka vaativat jo monimutkaisempaa ajattelua ja leikki alkaa muodostua monimutkaisemmaksi kokonaisuudeksi (constructive). Kolmas taso kuvaa vaihetta, jossa leikki on moniulotteista ja vaatii mielikuvitusta, ja leikissä korostuvat yhä enemmän myös sosiaaliset tekijät (social). Kun tasot pystytään rakentamaan järjestyksessä alimmasta kohti ylimpää, lapsi pystyy olemaan yhteydessä ympäristöönsä tarkoituksenmukaisella tavalla (competence). (Mack ym. 1982, 367.) Kuten lapsen kehityksessä yleisesti, on myös leikkiä tarkasteltaessa tärkeää huomioida se, että kaikki lapset eivät saavuta kehitystasoja sa-

manaikaisesti. Merkittävää on kuitenkin se, että kunkin tason ominaispiirteet tulee täytyä järjestyksessä. (Ayres 2008, 41.) Useat kirjoittajat kuvaavat leikin kehitystä vastaavasti tiettyjen osavaiheiden kautta, jotka lapsen tulee saavuttaa kehittyäkseen leikissä. Leikin taso kuvaakin hyvin lapsen kehitystasoa, koska se muuttuu koko ajan kehityksen myötä (Knox 2010, 540).

3.3 Kehityspiirteitä ja keinoja leikin tukemiseen

Leikin kehitystä voidaan tarkastella erilaisten ominaispiirteiden omaksumisen kautta. Sensomotoriselta tasolta edetään osavaiheiden kautta aina sosiaalisen leikin monimuotoisemmalle tasolle. (Mack ym. 1982, 367.) Leikin merkitystä ja kehityspiirteitä voi olla vaikea huomata silloin, kun leikki sujuu normaalisti. Usein normaalisti kehittyvää lasta osataan tukea myös leikissä luonnollisin keinoin. Jollain lapsilla voi kuitenkin esiintyä ongelmia leikissä, jolloin leikin tukemiseen tarvitsee kiinnittää erityistä huomiota. (Ayres 2008, 257.) Ongelmat voivat johtua esimerkiksi lapsen puutteellisista taidoista, kiinnostuksen ja leikin kohtaamattomuudesta, ympäristön esteistä tai leikkitoimintojen haastavuudesta. (Rigby & Rodger 2006, 183.) Lapsella, jonka leikkitaidot ovat vähäiset, on todettu olevan myös vähemmän aktiviteetteja päivässään. Ongelmat leikissä vaikuttavat mm. liikkumiseen, aloitteellisuuteen, uteliaisuuteen, luovuuteen ja leikkisyyteen, jotka taas vaikuttavat muiden taitojen kehittymiseen. (Knox 2010, 547.) Leikin tukeminen on erityisen tärkeää silloin kun lapsi kohtaa ongelmia leikissään (Ayres 2008, 257-159.). Vanhemmat ovat avainasemassa tässä tärkeässä tehtävässä, sillä heidän avullaan lapsi oppii jo varhaisessa vaiheessa kokemaan maailmaa. (Forbes 2004, 27.) Leikin tukemisessa tärkeää on leikin mahdollistaminen erilaisia keinoja hyödyntämällä, unohtamatta leikkiä itsessään merkityksellisenä tavoitteena (Ayres 2008, 257-259).

Sensomotorinen leikki

Leikin kehityksen ensivaiheissa lapsen leikki on lähinnä sensomotorista ja tutkivaa leikkiä (Knox 2010, 540). Sensomotorinen leikki on fyysisiä tunteuksia, jotka tuovat lapselle iloa sekä nautintoa (Case-Smith 2010, 65). Lapsen sisäi-

nen kiinnostus kohdistuu erilaisiin materiaaleihin ja hän tutustuu uusiin materiaaleihin ja esineisiin niiden sensoristen elementtien kuten äänen, muodon, värin tai pinnan kautta. Lapsi tutkii esineitä liikuttamalla, laittamalla suuhun, koskettamalla ja katsomalla niitä. (Ferland 2005, 29-30.) Lapsi tutkii omaa kehoaan toiminnan kautta ja oppii hallitsemaan omaa kehoaan. Lapsi alkaa ymmärtää esineiden ja ihmisten välisiä suhteita omassa toimintaympäristössään. (Knox 2010, 540.) Erityisesti alkuvaiheessa lapsen vanhemmat ovat tärkeässä roolissa. Vanhemmat auttavat tutkimaan esineitä ja lapsen kehoa, samalla lapsen ja vanhemman välinen suhde kehittyy. (Case-Smith 2010, 65–67.)

Leikin kehittymisen tukemiseksi lapselle tulisi antaa mahdollisuuksia tutustua maailmaan monipuolisesti eri aistimusten kautta. Lapselle voidaan antaa ominaisuuksiltaan erilaisia leluja kuten pyöreitä tai pehmeitä leluja, ja antaa lapsen kokeilla miten eri esineet toimivat. Lapsen leikkiä tukiessa on tärkeää myös sallistaa esineiden ominaisuuksia ja ohjata lasta tarkoituksenmukaisissa otteissa, jotta leikin kehittyminen olisi mahdollista. Lisäksi olisi tärkeää näyttää mallia esineiden käsittelystä sekä toiminnallisesta käyttäytymisestä. Mallin avulla lapsi tutustuu kehoonsa, esineisiin ja ympäristöön, ja alkaa vähitellen kehittää käsitystään maailmasta. (Ferland 1997, 105-108.)

Kehityksen myötä lapsi alkaa vähitellen oppia myös syy-seuraussuhteita. Kun lapsi on tutustunut kehoonsa ja esineiden ominaisuuksiin, hän alkaa yhä enemmän ymmärtää, että hänen toiminnoillaan on vaikutusta ympäristöön. Lapsi voi esimerkiksi ojentaa kättä kohti palloa, jonka seurauksena pallo lähtee pyörimään. Lapsi oppii, että hänen käden ojennuksellaan on yhteys pallon pyörimiseen. (Ferland 2005, 23.) Lapsen tulisi antaa itse kokeilla syy-seuraussuhteiden syntyä. Lapsi voi hakata esineitä yhteen tai työntää niitä alas pöydältä, jolloin hän oppii ymmärtämään oman toimintansa vaikutuksia. Lapsi nauttii siitä, että saa toistaa useita kertoja näitä toimintoja. Tällöin hän voi kokea olevansa oman leikkinsä hallitsija. (Ferland 1997, 109.) Lapsen tulee myös käyttää kehoaan monipuolisesti, jotta hän pystyy ymmärtämään ympäristön ja toiminnan välistä suhdetta. Lapsi kurottelee esineitä ja ojentaa kehoaan saadakseen esineen esimerkiksi pöydältä. Hän käyttää tasapainoa kehonsa hallit-

semiseen sekä erilaisia otteita tarttumiseen, riippuen esineen ominaisuuksista. (Ferland 2005, 23-24.)

Leikin kehityksen tukemiseksi leluja voidaan esimerkiksi asetella eri etäisyyksille ja korkeuksille, jotta lapsi joutuu käyttämään omaa kehoa ja kykyjään leikissä (Case-Smith 2010, 40). Tärkeää on, ettei asioita tehdä lapsen puolesta vaan annetaan lapsen itse kokeilla ja toistaa toimintoja (Case-Smith 2010, 37). Tätä kehityksen vaihetta voidaan parhaiten tukea antamalla mahdollisuuksia, näyttämällä mallia sekä sanallistamalla toimintaa. Näin lapsi tulee tietoiseksi omasta toiminnan kapasiteetistaan ja kyvyistään. Tämän kautta lapsi voi kokea tyytyväisyyttä ja mielihyvää leikissä. (Ferland 1997, 108-109.)

Kun leikki kehittyy, lapsi alkaa leikissään sarjoittaa asioita ja ulkoistaa leikkiä itsestään esineisiin. Lapsen tulee suunnitella liikkeiden jakamista osiin ja rytmitystä sekä esineiden jaottelua kehittyäkseen. (Case-Smith 2010, 66-67.) Kun lapsi tarvitsee tukea leikissä, voidaan hänelle näyttää mallia siitä, miten esineitä voi jaotella ja ryhmitellä. Lisäksi voidaan ohjata ja kysellä sanallisesti esineiden jaottelusta tai toiminnan osavaiheista. (Case-Smith 2010, 40.) Riippuen lapsen kiinnostuksen kohteista, leluiksi voidaan ottaa autoja, palikoita tai eläimiä (Case-Smith 2010, 45). Lapsi alkaa myös vähitellen ratkoa ongelmia ja pohtii, mitä esineillä voidaan tehdä ja miten niitä voidaan hyödyntää. Lapsen tulee oivaltaa ja ratkaista asioita, jotta leikki voisi kehittyä. Lapsesta alkaa tulla aktiivisempi leikissä toimija. (Ferland 1997, 108-109.)

Lapsi alkaa myös käyttää todellisia tilanteita leikissään, esimerkiksi syöttää nukkea ruokapöydässä (Case-Smith 2010, 67). Leikissään lapsi alkaa yhdistellä esineitä, joita hän on aikaisemmin nähnyt käytettävän yhdessä kuten lusikka ja lautanen. Aluksi lapsi käyttää muutamaa eri elementtiä yhdessä, mutta kehittyessään hänen toiminta muuttuu yhä monimutkaisemmaksi ja useampia elementtejä sisältäviksi. Leikkiin alkaa kehittyä sarjoja, jotka pitävät sisällään useamman toiminnon. Aluksi lapsen leikissä on nähtävissä yksinkertaisia toimintoja peräkkäin, kuten lusikan laitto lautaselle ja sen jälkeen kuvitteellisen ruuan vieminen lusikalla suuhun jne. (Mack 1982, 371-372.) Leikkiessään lapsi matkii erilaisia rooleja ja toimintoja, joita hän on nähnyt omassa ympäristössään. Lapsi

matkii usein toimintoja, joita on nähnyt vanhempiansa tekevän, kuten syöttämistä lusikalla tai ruuan hämmentäminen kauhalla. (Rigby & Rodger 2009, 180-181.) Leikissä lasta voidaan auttaa tunnistamaan ja yhdistämään esineitä, jos hän ei pysty tekemään sitä itsenäisesti. Voidaan myös näyttää mallia siitä, miten esineitä käytetään. Sanallisesti voidaan kertoa, mitä esineillä voi tehdä sekä aktivoida lasta osallistumaan leikkiin kyselemällä esimerkiksi lapsen valinnoista tai esineiden käyttötarkoituksista. (Case-Smith 2010, 45.)

Kun lapsi on kokeillut, mitä esineillä voi tehdä ja mihin niitä voi käyttää, hän pystyy kehittämään esineille myös uusia käyttötarkoituksia. Lapsi alkaa antaa materiaaleille ja ympäristölle erilaisia käyttötarkoituksia. Lapsen tulee uusia materiaaleja kohdatessaan keksiä, tutkia, käsitellä esineitä ja tehdä toistoja, jotta hän voi kehittyä leikissä. Lapsen tulee tehdä aloitteita leikissä ja käyttää mielikuvitusta leikin eteenpäin viemisessä. (Ferland 1997, 109-110.) Lapsi pystyy luomaan leikkiin enemmän sisältöä mielikuviansa avulla. Kokeilemalla esimerkiksi esineiden piilottamista, lapsi oppii toistojen kautta, että esine voi olla olemassa vaikka sitä ei ole näkyvillä. Vähitellen lapsi pystyy muodostamaan yhä monimutkaisempia mielikuvia ja keksimään leluille tarinaa ja luonnetta. (Ferland 2005, 24.) Lapsi käyttää leluja symboloimaan muita esineitä, esimerkiksi lautasta voidaan kuvitella rumpu ja lusikasta rumpukapula. Kun leikki kehittyy pidemmälle, lapsi pystyy muuttamaan yhä yksinkertaisempia esineitä omaan leikkiinsä sopiviksi. Pahvilaatikosta voidaan tehdä esimerkiksi rumpu ja kynästä rumpukapula. (Case-Smith 2010, 72-74.)

Kun lapsi ei pysty kehittymään leikissä, voidaan hänen kanssaan yhdessä kehitellä uusia käyttötarkoituksia esineille. (Ferland 1997, 105-110.) Tärkeää on huomioida lapsen fyysistä ympäristöä, jossa leikkitalanne järjestetään lapsen valmiuksia ja taitoja vastaaviksi, huomioiden muun muassa tila ja materiaalit. Lapsen kehittymistä voidaan auttaa antamalla lapselle mahdollisuuksia kokeilla erilaisia arkipäivän esineitä leikissä. Lapselle tulisi antaa ohjeita ja tukea sekä huomioida, että toiminta on lapselle riittävän haastavaa, mutta tavoitettavissa. Lapsi saattaa tarvita apua myös leikin eteenpäin viemisessä. Esittämällä lapselle tarkentavia kysymyksiä ja tarjoamalla vaihtoehtoja, saadaan lapsi aktivoitu-

maan leikkiin tuen avulla. (Case-Smith 2010, 37, 45.) Tämä kehittää lapsen kykyä suunnitella ja pitää yllä leikkiä. (Ferland 1997, 105-110.)

Tässä vaiheessa lapsen kehitystä alkaa lisäksi yhä enemmän sosiaalisen leikin kehitys oman ikäisten kanssa. Samanaikaisesti mielikuvitusleikki kehittyy. (Case-Smith 2010, 65–67.) Lapsi on opetellut tähän asti rooleihin liittyvää käytöstä sekä ongelmanratkaisua, jakamista, neuvottelutaitoja ja vuoron odottamista lähinnä vanhempiansa kanssa. (Rigby & Rodger 2009, 180-181.) Lapsi alkaa yhä enemmän kokeilla suhdettaan muihin lapsiin ja ottaa kontaktia toisiin. Leikissä lapsi toistaa ja matkia toisten tekemisiä. (Case-Smith 2010, 67.) Toiminnan kautta hän oppii vähitellen yhä enemmän leikistä toisten kanssa. (Ferland 2005, 25.)

Leikin ensimmäisiä piirteitä on nähtävissä ensimmäisellä leikin tasolla, jota kutsutaan leikin hierarkkisen mallin mukaan sensomotorisen leikin vaiheeksi. Kehityksen myötä tämän vaiheen elementit alkavat vähitellen heikentyä, mutta vaikuttavat aina taustalla leikin kehityksen edetessä ja menevät osittain päällekkäin myös seuraavan vaiheen kanssa (Knox 2010, 540).

Konstruktivinen leikki

Seuraavaa leikin vaihetta kutsutaan hierarkkisen mallin käsittein konstruktiviseksi leikin vaiheeksi. Leikki kehittyy lapsen kehittyessä koko ajan abstraktimmaksi ja taidokkaammaksi. Symbolinen leikki muuttuu vähitellen myös draamaa ja sosiodraamaa sisältäväksi. (Knox 2010, 541.) Leikkeihin tulee pidempi juoni ja ne sisältävät useita henkilöitä. Lasten luovuus, ongelmanratkaisu ja toisen näkökulman ymmärtäminen kehittyvät yhä pidemmälle. Myös sosiaalisuuden merkitys leikissä on lapselle yhä tärkeämpää. (Case-Smith 2010, 73–74.) Lapsi alkaa harjoitella vähitellen myös monimutkaisempia vuorovaikutustaitoja leikissä (Knox 2010, 541). Draama ja sosiodraama alkaa näkyä leikissä siten, että lapsi pystyy viemään leikkiä eteenpäin erilaisissa rooleissa, kuten äitinä joka hoitaa lapsiaan. Leikki on sidoksissa lapsen omassa ympäristössä esiintyviin toimintoihin ja tapahtumiin, mutta edetessään leikki alkaa kehittyä yhä monimutkaisemmaksi. Lapsi alkaa antaa rooleja myös esineille ja nalle voi esittää esimer-

kiksi potilasta ja lapsi lääkäriä. (Ferland 2005, 31-32.) Lapsi nauttii siitä, että voi käyttää aikuisten maailmasta tuttuja asioita omissa leikeissään. Tästä syystä lapsi on kiinnostunut myös leluista, jotka liittyvät arkeen kuten leikkiastiasto. (Ferland 2005, 32.) Lapsella on myös tarve olla yhteydessä muihin lapsiin ja kehittää omia kykyjään olemalla toisten lasten kanssa (Ferland 1997, 104). Leikissä muiden lasten kanssa lapsella on mahdollisuus jakaa leluja, vuorotella, kommunikoida ja näin ollen lapsi oppii, miten olla yhteydessä muihin ihmisiin. (Ferland 2005, 25.)

Kun lapsi tarvitsee leikissään tukea, voi lasta auttaa kehittämään tarinaan juonta, ohjata valinnoissa sekä tarjota erilaisia vaihtoehtoja esimerkiksi siitä, miten leikki voisi edetä. Lasta voi auttaa kehittämään leikkiin juonta ja teema arkipäivästä tuttujen tilanteiden pohjalta, esimerkiksi syntymäpäiväjuhlat. Lapselle on tärkeää esittää kysymyksiä, jotka vievät leikkiä eteenpäin, eikä antaa suoria vastauksia. (Case-Smith 2010, 37.)

Sosiaalinen leikki

Leikin kehityksen edetessä mielikuvituksella on edelleen suuri merkitys. Leikkiin tulee selvempi rakenne ja se on paremmin organisoitua. Lapset viettävät yhä enemmän aikaa myös ikätovereidensa kanssa. (Case-Smith 2010, 78.) Ajan myötä ystävistä tulee lapsille hyvin tärkeitä (Ferland 2005, 32). Ajallisten ulottuvuuksien kehitys lisääntyy ja lapsi alkaa ymmärtää eilisen ja huomisen merkityksen. Lapsi käyttää leikissään yhä enemmän mielikuvia, jotka hänellä on mielessään ja leikki pohjautuu yhä enemmän näihin mielikuviiin. Lapsi ei ole enää riippuvainen konkreettisesti nähdystä, vaan käyttää taitavasti mielikuvitusta leikin eteenpäin viemisessä. (Ferland 2005, 31-32.) Lapsi pystyy yhdistämään taitavasti tietouttaan ja luovuuttaan. Lapsi on aktiivisesti yhteydessä muihin lapsiin ja tekee yhteistyötä heidän kanssaan monipuolisesti. Sosiaalisessa leikissä lapsi oppii ymmärtämään, miten hänen toimintansa vaikuttaa toisiin ja mitä muiden lasten käytös tarkoittaa. (Ferland 2005, 24-25.) Lapsi on kiinnostunut enemmän siitä, miten hän on yhteydessä toisiin kuin varsinaisesta leikin lopputuloksesta. Lapsi soveltaa toimintaa leikissään taitavasti muiden tarpeiden mukaan. (Case-Smith 2010, 74.)

Leikkiin aletaan myös kuvitella enemmän epätavallisia tilanteita, joissa voi tapahtua eriskummallisia asioita, kuten lehmien lentämistä. Lapsi alkaa lisäksi kehittää leikkejä ja pelejä, joissa voi olla eriskummallisia sääntöjä ja rooleja, joita hän itse esittää. Lapsi tuntee viehätystä erilaisiin hahmoihin ja sankareihin sekä virka-asuihin, joihin hän haluaa myös itse pukeutua. (Ferland 2005, 31-32.) Alussa rooleihin liittyvät toiminnot ovat yksiuotteisia, esimerkiksi astronautti ohjaa avaruusalusta ja poliisi ottaa varkaita kiinni. Myöhemmin lapsi kehittää rooleille monimutkaisempia toimintoja, joita sovelletaan suhteessa muihin leikkijöihin. Lisäksi lapsi pystyy kehittyessään esittämään myös useampaa roolia samassa leikissä ja muokkaamaan niitä leikin tapahtumien mukaan. (Case-Smith 2010, 74-78.)

Toiminta itsessään ei kiinnostaa enää kuten aikaisemmin. Lapsi on yhä kiinnostuneempi siitä, miten hänen toimintansa vaikuttaa ja millainen on sen lopputulos. (Ferland 2005, 31-32.) Tätä vaihetta voidaan kutsua leikin hierarkkisen mallin mukaan sosiaaliseksi leikin vaiheeksi (Mack ym. 1982, 367). Sosiaalisen leikin kehittyessä erityisen tärkeää on antaa lapselle mahdollisuuksia leikkiä toisten kanssa. (Case-Smith 2010, 39.) Leikin kehittymisen tueksi lapsi tarvitsee ennen kaikkea mahdollisuuden leikkitalanteille. On tärkeää pyrkiä kannustamaan ja innostamaan lasta leikissä sekä antamaan vihjeitä ja merkkejä sen kehittymiseksi. Lapsi on otettava leikkitalanteessa aktiivisesti mukaan ja toimia hänen kanssaan yhdessä, ohjaten ja tukien. (Case-Smith 2010, 39, 45.)

Kaiken kaikkiaan leikin kehityksen eri vaiheita on vaikea erotella toisistaan täysin erillisiksi kokonaisuuksiksi, koska ne kehittyvät osittain päällekkäin ja toisiinsa täydentäen. Voidaan kuitenkin todeta, että tietyt elementit tulee täyttyä, jotta on mahdollista saavuttaa kehittyneempiä toimintoja leikissä. Toimintaterapian keskiössä voivat olla juuri näiden elementtien rakentaminen, kun menetelmänä käytetään leikkiä. Kotiympäristössä vanhemmat ovat erittäin tärkeässä roolissa leikin kehityksen tukemisessa.

3.4 Vanhemman rooli kehityksen tukijana

Vanhempien rooli leikin kehityksessä on merkittävä ja korostuu ennen kaikkea silloin kun leikissä on vaikeuksia (Ferland 1997, 66, 117). Vanhemmat ovat usein tärkeimmät ihmiset lapsen elämässä ja lapsi alkaa oppia erilaisia asioita vanhemmiltaan jo varhaisessa vaiheessa (Forbes 2004, 27). Tällöin lapsi saa ensimmäiset kokemukset maailmasta vanhemman kautta. Myöhemmin lapsi saa ensimmäiset kokemukset myös leikistä vanhemman ja lapsen yhteisestä, vuorovaikutuksellisesta toiminnasta. (Ferland 2005, 25-26.)

Vanhemman rooli on erittäin merkittävä lapsen kasvussa ja kehityksessä, sillä esimerkiksi juuri jäljittelyllä on valtava merkitys leikin kehityksen ja oppimisen kannalta. Vanhemmat ovat roolimalleja, joiden toimintaa ja puhetta lapsi jäljittelee. Leikkiessään lapsi matkii erilaisia rooleja ja toimintoja joita hän näkee ympäristössään. Lapsi voi esimerkiksi tehdä ruokaa tai korjata autoa, kuten on nähnyt vanhempiensa tekevän. (Helenius 2004, 14-20, Rigby & Rodger 2009, 180-181.)

Roolimallina olemisen lisäksi vanhemmat ovat avainasemassa esimerkiksi turvallisen ympäristön luomisessa (Kranowitz 2000, 181). Tämä kaikki tukee ajatusta vanhemman tärkeästä roolista lapsen leikin ja sen kehityksen tukijana. Leikki on lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta tärkeä, sillä se edistää muun muassa lapsen kognitiivista, fyysistä ja sosiaalista kehitystä sekä tunne-elämän tyytyväisyyttä. Vanhemmilla on myös leikin avulla mahdollisuus luoda tunneside omaan lapseensa. (Ginsburg 2007, 182.)

Vanhemmat toimivat lapsen leikin tukijana, mutta myös mahdollistajana. Useat tekijät vaikuttavat lapsen mahdollisuuksiin leikkiä ja sitä kautta myös leikkitaitoon, kuten kiinnostuksen puute, ympäristö ja taidot. Vanhemmat voivat vaikuttaa lapsensa toimintaan muun muassa materiaalivalinnoilla ja mahdollistamalla toiminnan (Pierce 2000, 297). Vanhemman on myös tärkeä huomioida erilaisia tekijöitä ympäristössä ja lapsessa itsessään, kuten hänen mielenkiinnonkohteensa sekä kykynsä. Näin mahdollistetaan lapsen onnistuminen leikissä. Lap-

sen luontaisessa ympäristössä on paljon tekijöitä, joilla voidaan tukea lapsen kehitystä. (Ferland 2005, 141, 144).

Toiminnan rajoituksista huolimatta vanhemman tulisi antaa lapsen tehdä ja leikkiä kykenemällään tavalla, mutta kuitenkin tukien ja ohjaten. Mikäli lapsella on vaikeuksia leikin aloittamisessa ja ideoinnissa, on vanhemman tärkeää ymmärtää oman osallistumisensa merkitys. Lapsi voi tarvita vanhemman apua mieleisen leulun valitsemisessa tai leikin aloittamisessa. Kuvat ja sanallinen leikkiin valmistautuminen tukevat lasta leikin aloittamisessa. Vanhempia tarvitaan apuna myös leikin etenemisessä, he voivat tukea leikkiä esittämällä lapselle tärkeitä kysymyksiä ja tarjoamalla vaihtoehtoja. Tämä kehittää lapsen kykyä suunnitella ja pitää yllä leikkiä. Joillekin lapsille leikin lopettaminen on haastavaa, jolloin vanhemman on tärkeää ennakoida sanallisesti tai kuvien avulla toiminnan lopettamista. (Ferland 1997, 66, 105-110.) Tutkimusten mukaan varsinkin lapset, joilla on kehityksen viivästymä tai riski siihen, hyötyvät siitä, että vanhempi käyttää enemmän ohjausta tukeakseen lasta leikissä (Daunhauer 2007, 436).

Vanhempien on lisäksi tärkeää huomioida lapsen vireystila leikkiin ryhtyessä ja leikin aikana. Vireystilan laskeminen tai nostaminen saattaa olla tarpeellista, jotta lapsi pystyy orientoitumaan leikkitalanteeseen. (Kranowitz 2000, 178-179.) Erilaisia keinoja orientoitua leikkiin voivat olla esimerkiksi leikkitalan ja lelujen rajaaminen, kuvien käyttö toiminnan tukena tai keskustelu leikkiteemoista.

Ei ole tarkoituksenmukaista yrittää tehdä vanhemmista lapsensa toimintaterapeutteja, vaan molemmilla on yksilöllinen roolinsa lapsen elämässä. Nämä roolit täydentävät toinen toisiaan, esimerkiksi vanhemmat ovat lapsensa asiantuntijoita. He tietävät lapsensa kiinnostuksenkohteet sekä mihin asioihin lapsi reagoi positiivisesti ja mihin negatiivisesti. Vanhemmat tietävät, miten heidän lapsensa reagoi tiettyihin tunteuksiin, miten lapsi ilmaisee tunteensa ja tarpeensa. Vanhempien havainnot lapsensa leikkisyyden piirteistä ovat arvokasta tietoa toimintaterapeutille muun muassa terapiaa suunnitellessa. (Ferland 2005, 109, 139.) Tämän kautta vanhemmat voivat ymmärtää toimintojen monimutkaisuuden ja sen kuinka haasteellista se ensin on lapselle ja miten lapsi edistyy. Ymmärtäessään lapsen potentiaalin vanhempi saattaa käyttää aikaansa enemmän hänen

kanssaan ja huomata, että lapsi vastaa vanhemman toimintaan. (Ferland 2005, 145.)

Sillä, mitä vanhemmat tekevät lapsensa kanssa on merkitystä. Suuri merkitys on myös vanhemman ja lapsen välisellä vuorovaikutuksella. Tämän vuorovaikutussuhteen perustana on tunnistaa sellaiset toiminnot, joista nauttivat sekä vanhemmat että lapset. On myös ymmärrettävä pienten ja arkistenkin toimintojen (keittiövälineiden testailu, kaappeihin kurkistaminen jne.) merkitys, koska ne voivat herättää lapselle innostuksen tutkia ympäristöään. Tämän kautta lapsi oppii muun muassa käyttämään eri esineitä, vertailemaan niitä sekä ymmärtämään, miten ne toimivat. Vaikka on tärkeää, että toiminto on merkityksellinen niin lapselle kuin vanhemmalle, ei lapsen reaktiota toimintoon voi tietää ilman kokeilua. (Ferland 200, 19, 141-142.)

4 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN KUVAUS

Opinnäytetyön toimeksianto syntyi Laitilan terveystalon lasten toimintaterapeutin tarpeesta kehittää materiaalia, jonka avulla voitaisiin tukea lapsen leikin kehitystä. Alkuperäisenä ideana oli, että tätä opinnäytetyönä kehitettävää materiaalia voitaisiin käyttää hyödyksi sekä toimintaterapiassa että lapsen omissa toimintaympäristöissä. Tarkoituksena oli luoda lelulaatikko tai useampia tiettyihin leikkiteemoihin liittyen. Ideana oli, että lelulaatikossa olevaa leikkiteemaa voitaisiin käyttää jokaisessa leikin kehitysvaiheessa. Lelulaatikoihin oli tarkoitus liittää leikkikansiot, jotka sisältäisivät selkeät ohjeet vanhemmille kotikäyttöön tai päiväkodin henkilökunnalle päivähoidossa käytettäväksi. Ohjeiden avulla lelulaatikoita osattaisiin käyttää tarkoituksenmukaisesti lapsen leikin tukemiseksi lapsen omassa toimintaympäristössä. Toimeksiannossa ehdotettiin, että myös kuvia voitaisiin käyttää leikin eri vaiheiden tukemisessa. Lisäksi toivottiin, että mukana voisi olla vihko, johon toimintaterapeutti voisi täydentää jokaisen lapsen kohdalle yksilöllisesti sopivia ohjeita ja tietoa hänen leikistään.

4.1 Lelulaatikosta oppaaksi

Alkuperäisen toimeksiannon laajuuden vuoksi täytyi pohtia, miten työtä tulisi rajata, jotta se olisi mahdollista toteuttaa. Toimeksiantajan työssään saaman kokemuksen perusteella vanhemmat kaipaavat ideoita lapsen leikin tukemiseksi. Toimintaterapian tutkimusten sekä teorioiden pohjalta saadun tiedon perusteella todettiin, että leikki on lapsen kehityksessä erittäin merkittävää, ja että ympäristönä kodilla on suuri merkitys sen kehityksen tukemiselle. On selvää, että lapsen, leikin ja ympäristön välinen suhde tulee olla toimiva, jotta toiminnallinen suoriutuminen olisi mahdollista. Toimintaterapeutilla onkin mahdollisuus auttaa vanhempaa, joka on iso osa lapsen sosiaalista ympäristöä, tukemaan leikkiä ja sen kehitystä. (Rigby & Huggins 2003, 156, 159.) Tämän vuoksi koettiin, että kotiinpäin suuntautuvaa työtä tulisi tehdä enemmän. Tämän kaiken

pohjalta lähdimme rajaamaan aihetta lelulaatikoista kohti vanhemmille suunnattua opasta.

Aiheen rajaaminen ei ollut yksiselitteistä eikä helppoa. Oppaan avulla oli mahdollista tuoda vanhemmille esiin leikin merkitys sekä se, miten leikki kehittyy. Samalla oli mahdollisuus antaa ohjeita vanhemmille leikin tukemiseen jokaisessa kehityksen vaiheessa. Näin ollen oppaasta hyötyvät eri leikin vaiheissa olevat lapset, mikä oli myös idea toimeksiannossa. Vaikka opas on suunnattu vanhemmille, voivat sitä hyödyntää myös muut lapsen kanssa toimivat henkilöt, esimerkiksi muut läheiset sekä päiväkodin henkilökunta.

4.2 Opinnäytetyöprosessin eteneminen

Aiheen rajaamisen jälkeen keskityttiin laajaan tiedonhankintaan opinnäytetyön viitekehyksen luomiseksi. Samalla pohdittiin, mikä tieto olisi oleellista kokonaisuuden hahmottamisen kannalta. Tiedonhankinnassa hyödynnettiin aiheen laajaa kirjallisuutta ja työn teoriapohjan luomiseksi perehdyttiin laajasti eri toimintaterapian teorioihin leikistä. Työssä pyrittiin käyttämään monipuolisesti erilaisia lähteitä, jotka tarkastelevat leikkiä eri näkökulmista. Työtä ohjaamaan valikoitui tiettyjä, luotettavia teorioita, joissa ilmeni myös valitun viitekehyksen elementit. Pohdinnan, löydettyjen tutkimustietojen sekä kirjallisuuden avulla selveni, mitä asioita opinnäytetyössä tulee käsitellä. Tätä työtä tehtiin jo syksyllä 2012. Lopullinen teoreettinen viitekehys muodostui kevään 2013 aikana. Valittujen teorioiden pohjalta lähdettiin suunnittelemaan oppaan ja opinnäytetyön sisältöä. Oppaaseen pyrittiin valitsemaan vanhemmille tarpeellista tietoa, joka auttaisi heitä tukemaan lapsen leikkiä.

Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen lähtökohdaksi valittiin PEO -malli (Person-Environment-Occupation Model), jonka kautta lähdettiin keräämään muuta teoreettista viitekehystä. PEO-malli tukee leikin merkityksellisyyttä sekä leikin tukemista, lapsen yksilöllisiä taitoja ja kotiin suuntautuvan työn ajatusta, korostamalla ympäristöä (koti), toimintaa (leikki) ja ihmistä (lapsi) (Law ym. 1996, 17, Rigby & Rodger 2009, 183). PEO-malli toimii työn perustana useasta

syystä eikä vähäisimpänä syynä voi pitää sen ajatusta toiminnallisen suoriutumisen parantamisesta vaikuttamalla ympäristön, lapsen ja leikin dynaamiseen suhteeseen (Rigby & Rodger 2009, 182). Työn tarkoitus on ennen kaikkea edesauttaa lapsen leikin kehittymistä ja tätä kautta lapsen muuta kehitystä. Tutkimusten sekä kirjallisuuden mukaan PEO -malli sopii hyvin lasten toimintaterapiassa käytettäväksi.

Leikki ja ohjeiden antaminen eri leikin kehitysvaiheissa ovat työn pääaiheena, joten leikin kehitysvaiheet täytyi selvittää tarkasti. Useasta lähteestä nousi esiin leikin kehitys tiettyjen vaiheiden kautta porras portaalta sekä vaiheiden selkeiden rajojen puuttuminen, koska vaiheet sulautuvat toisiinsa. Leikin kehityksen vaiheita sopi tarkentamaan leikin hierarkkinen malli, joka on useiden eri toimintaterapian asiantuntijoiden näkemys siitä, miten leikki kehittyy tasolta tasolle. Hierarkkisen mallin avulla saatiin jäsenneltyä toimintaterapian teorioita kehitysvaiheiden mukaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, joka huomioi hyvin myös PEO-mallin eri osa-alueet. Työ alkoi muodostua ajatukselle, että leikki itsessään on tärkeää. Tärkeää oli leikin kehitysvaiheiden lisäksi pystyä perustelemaan leikin merkitystä valitun näkökulman kautta, jotta tiedettäisiin, miksi leikkiä ylipäättään kannattaa tukea. Koska oli päädytty tekemään opas, jota vanhemmat käyttäisivät lapsen leikkiä tukiessaan, oli tärkeää löytää teoretietoa myös siitä, miten tämä tukeminen voisi tapahtua ja mikä on vanhempien merkitys leikin tukemisessa. Ympäristö ja vanhemmat siinä yhtenä osatekijöinä on myös PEO-mallin tärkeä osa-alue, joten vanhempien roolin tärkeys toiminnallisen suoriutumisen tukemisessa tuli esille myös mallin kautta. Löydetyt kirjallisuuden ja tutkimustiedon sekä ohjaavien opettajien ja toimeksiantajan palautteen pohjalta työtä muokattiin useaan otteeseen. Työtä tehdessä pyrittiin käyttämään ajankohtaisia lähteitä, mutta käytössä oli myös niin sanottuja klassikkolähteitä.

Teoreettista viitekehitystä luodessa pidettiin koko ajan mielessä sen yhteys tulevaan oppaaseen. Teoreettisen viitekehityksen selkiytyttyä alkoi teorian tarkentaminen ja samanaikaisesti työstettiin varsinaista opasta.

5 OPAS LEIKIN TUKEMISEEN

Ideointi oppaan sisällöstä alkoi heti kesällä 2012 toimeksiannon johdosta. Toimeksiantajan toiveet antoivat työlle raamit, jonka mukaan opasta lähdettiin työtämään. Lapsen kehitystä ja leikkiä pohtiessa, oli prosessin alusta asti selvää, että oppaan tulee kuvastaa lapsen ja leikin kehittymistä tasolta tasolle, osavaiheiden kautta. Näin ollen teoriaa tuli lähteä tarkastelemaan tästä näkökulmasta. Myös vanhempien rooli leikin tukijana oli kokonaisuus, jota haluttiin oppaassa korostaa.

5.1 Tiedonkeruu ja lähestymistapa

Lähestymistavaksi muodostui laaja kirjallisuuskatsaus, jota haluttiin tukea käytännön menetelmin. Alussa pohdittiin vanhemmille suunnatun haastattelun rakentamista, jonka kautta saataisiin tärkeää tietoa lasten leikistä. Aiheen rajaus ja jäsentely vei kuitenkin aikaa siinä määrin, että haastattelua ei ollut mahdollista toteuttaa. Ensiarvoisen tärkeää tietoa leikin haasteista ja toisaalta lapsen vahvuuksista olisi lisäksi antanut lasten havainnointi terapiatilanteessa. Havainnot olisivat antaneet merkittävää tietoa teorian tueksi opasta varten. Aikataulullisista syistä tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista. Näin ollen oppaan sisältöä tuli lähteä suunnittelemaan laadukkaasti teoretien pohjalta, joka tarkastelee leikkiä toimintaterapian näkökulmasta. Oppaan tekemisessä hyödynnettiin myös aikaisempaa kokemusta lasten parissa työskentelystä, josta ryhmällä oli kokemusta eri viitekehyksestä jo useampia vuosia. Tämä kokemus auttoi merkittävästi toiminnan analysoinnissa, jota oli tehtävä jatkuvasti oppaan sisällön suunnittelussa ja toteutuksessa.

5.2 Sisällön suunnittelu

Alusta asti oli selvää, että halutaan tuottaa opas, joka tarjoaa vanhemmille konkreettisia ohjeita leikin tukemisesta. Visuaalisesti oppaan haluttiin olevan

selkeä ja helppolukuinen sekä piirroskuvien avulla mahdollisimman havainnollistava. Piirroskuvia haluttiin tuomaan lisää visuaalista ilmettä sekä tukea tekstille. Valokuvien käyttö koettiin haasteelliseksi käytännön toteutuksen vuoksi, joten lopulta päädyttiin piirrettyjen kuvien käyttöön. Lähipiiristä löytyi lisäksi taitava kuvittaja, joka lopulta toteutti kuvituksen oppaaseen.

Teorian pohjalta todettiin, että lapsen leikistä puhuttaessa tulisi yhä enemmän korostaa leikkiä itsessään merkityksellisenä toimintana (Ferland 2005, 17-18). Tältä pohjalta oppaan sisältöä lähdettiin rakentamaan siten, että oppaan tavoitteeksi muodostui vähitellen leikin merkityksellisyyden ymmärtämisen lisääminen. Rakenteellisesti opasta suunniteltiin siten, että se sisältäisi teoriaa leikistä sekä esimerkkejä leikeistä ja sen tukemisesta. Tämä oli runko, joka pysyi lähes samana oppaan lopulliseen versioon asti. Prosessin edetessä käsiteltiin useita versioita siitä, miten esimerkit leikeistä oppaassa kuvattaisiin. Prosessin edetessä pidettiin erityisesti mielessä vanhemmat, joiden asemaan pyrittiin asettumaan oppaan sisältöä rakentaessa. Suunnitteluvaiheessa palautetta oppaan sisällöstä pyydettiin ohjaavilta opettajilta sekä toimeksiantajilta sekä tekijöiden läheisiltä, joilta saatiin ulkopuolista näkökulmaa. Palautteen avulla pystyttiin varmistamaan aiheen kriittinen arviointi, joka edesauttoi työn luotettavuutta.

Näiden palautteiden pohjalta syntyi jo aikaisessa vaiheessa ajatus taulukosta, jossa leikin kehitystä kuvattaisiin tasolta tasolle. Ajatuksena oli, että terapeutti pystyisi tämän taulukon avulla ohjaamaan lapsen vanhempia siinä, mitä oman lapsen kanssa tulisi leikissä tehdä, jotta hän voisi kehittyä. Toimeksiantaja oli myös toivonut oppaaseen osiota, johon hän voisi lisätä huomioitaan lapsen leikin tukemisesta. Näin ollen oli luontevaa lähteä suunnittelemaan taulukkoa, joka huomioi nämä asiat. Tässä vaiheessa ei ollut vielä selvää miten taulukko oppaaseen rakennettaisiin. Pääasia oppaassa suunniteltiin olevan erilaisten leikkien kuvaamisessa. Kukin leikki haluttiin kuvata etenemään vaihe vaiheelta leikin hierarkkisen mallin mukaisesti huomioiden leikin kehityksen erityispiirteitä. Lisäksi leikkien kuvauksissa haluttiin tuoda esiin konkreettisia esimerkkejä, joita voidaan hyödyntää leikin kehittymisen tueksi.

Jokainen tahoillaan perehtyi opinnäytetyön aihealueisiin ja tietoa jaettiin ryhmän kesken aktiivisesti palaveriin ja kirjallisesti. Teorian kautta oppaalle muodostui pääotsakkeet, joiden alle sisältöä koottiin. Laajan kirjallisuuskatsauksen avulla voitiin varmistua siitä, että oppaan sisältö on laadukasta ja pätevää. Käytännön esimerkkejä lähdettiin muodostamaan siten, että eri leikkiteemoja pohdittiin ensin yhteisesti, jonka jälkeen ne jaettiin ryhmän jäsenten kesken työstettäväksi. Jokainen työsti aktiivisesti konkreettisia esimerkkejä leikeistä ja nämä esiteltiin ja arvioitiin yhteisesti. Myös toimeksiantajan kanssa käytiin keskustelua siitä, mitä hän erityisesti toivoi käytännön esimerkkien sisältävän. Käytännön esimerkeille haettiin tukea toimintaterapian teorioista, jotka tukevat ajatusta leikin kehittymisestä tasolta tasolle (Mack ym. 1982, 367).

Kevään 2013 aikana teoriaan syventymisen jälkeen ja palautteen perusteella syntyi ajatus siitä, että leikit oppaassa voitaisiin kuvata kokonaisuudessaan taulukon avulla. Taulukon avulla koettiin, että asiasisältö saatiin jäsenneilyä helpolukaiseksi. Taulukon avulla saatiin myös teoria liitettyä käytännön esimerkeihin siten, että teksti olisi luettavaa ja ymmärrettävää. Sisältöä lähdettiin rakentamaan muilta osin perinteisen oppaan rakenteen mukaisesti: alussa kappale, jossa kerrotaan oppaan tarkoituksesta ja siitä kenelle opas on suunnattu, teoriaosan käsittely eri osa-alueisiin jaettuna sekä käytännön esimerkit ja lisähuomiot. Oppaan kokoamista työstettiin aktiivisesti kesän 2013 aikana. Lopulta syntyi oppaan raakaversio, joka sisälsi teoratiedon lisäksi taulukon, jota oli jo pitkään kehitelty.

5.3 Sisällön kokoaminen

Oppaan sisältö muodostui lopulta seuraavista pääotsakkeista: lukijalle, leikin merkitys lapsen elämässä, vanhemman rooli leikin tukijana, apukeinoja leikkihetkeen, leikin kehitys palikoista torniksi sekä lisätietoa. Oppaan jaottelu syntyi luonnollisesti kootun teorian pohjalta. Sisällössä korostuu ennen kaikkea leikin merkityksen ymmärtäminen ja se on pyritty kirjoittamaan ymmärrettävästi, vanhempien näkökulma huomioiden.

Kirjallisuuden ja tutkimusten perusteella leikille ei ole aina osattu antaa arvoa. Tämä arvostuksen puute sekä vanhempien tiedon vähäisyys leikin merkityksestä, vaikuttaa merkittävästi siihen, ettei lapsen leikkiä pystytä tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla. (Sturgess 2003, 104.) Jotta oppaan tavoite leikin merkityksen ymmärtämisen lisäämisestä pystyttäisiin saavuttamaan, haluttiin leikin merkitystä korostaa omalla kappaleellaan, Liite 1 (3). Osittain samasta syystä, oppaaseen luotiin kappale, joka käsittelee vanhempien roolia leikin tukijana, Liite 1 (4). Ilman oman roolinsa tunnistamista, vanhempien on vaikea tukea lapsen leikkiä. Lisäksi toimintaterapian teoriasta nousee vahvasti esiin lapsen kotiympäristön vaikutus leikkiin ja suoriutumiseen. Vanhemmat ovat tässä ympäristössä merkittävässä roolissa luomassa leikkiympäristöä erilaisin keinoin, joten oli tärkeä käsitellä myös tätä aihetta oppaassa omalla kappaleellaan. (Ferland 1997, 66, 117.)

Leikkitilannetta tarkasteltaessa on huomioitava siihen vaikuttavia tekijöitä monipuolisesti. Erilaiset asiat saattavat vaikuttaa siihen ettei lapsi pysty suoriutumaan leikistä tai kehittymään siinä. On olemassa erilaisia keinoja, joita toimintaterapeutti käyttää lapsen kanssa mahdollistaakseen leikin. (Rigby & Rodger, 2009, 189-195.) Näitä keinoja haluttiin tuoda esiin myös oppaassa, jotta vanhemmat saisivat vinkkejä siitä miten leikki mahdollistuu käytännössä, Liite 1 (7). Tämän pohjalta syntyi kappale, jossa käsitellään leikkihetkeen liittyviä orientaatiota helpottavia keinoja kuten yleisiä ohjeita rauhoittumisesta ja leikkiin virittäytymisestä sekä erilaisten apuvälineiden käytöstä.

Oppaan viimeiseen kappaleeseen kerättiin teoriaa leikin kehityksestä sekä kuvausta käytännön leikeistä, joissa kehitys on pyritty kuvaamaan mahdollisimman selkeästi, Liite 1 (9). Nämä asiat haluttiin koota taulukkoon, jotta saataisiin kuvattua leikin kehitys tasolta tasolle erilaisten osavaiheiden kautta. Taulukko mahdollisti sisällön jakamisen osiin niin, että kunkin kehitysvaiheen erityispiirteet sekä käytännön esimerkit leikeistä näkyivät samanaikaisesti yhdellä näkymällä. Myös erityishuomioille sekä toimintateraputin kommentteille oli taulukon avulla mahdollista jättää tilaa. Taulukkoa ei otsikoitu leikin hierarkkisen mallin käsittein, vaikka se eteneekin mallin vaiheiden mukaisesti. Tällä ratkaisulla ha-

luttiin korostaa sitä, että kehityksen vaiheita on vaikea ja epätarkoituksenmukaista erotella toisistaan.

Taulukon vasempaan sarakkeeseen koottiin teoriaa leikin normaalikehityksen päävaiheista. Teoria ohjaa lukijaa siinä, minkälaista toimintaa tavoitellaan kussakin vaiheessa. Toisessa sarakkeessa on annettu esimerkkejä käytännön leikitilanteista ja siitä mitä vanhemmat voivat tehdä tukeakseen lapsensa leikkiä. Kolmanteen sarakkeeseen on koottu erityishuomioita ja vinkkejä leikkiin liittyen. Toimintaterapeutti antaa ohjeita siitä, missä vaiheessa lapsi leikin kehityksessä on ja millaisia asioita tulisi huomioida. Hän voi tarvittaessa myös kirjoittaa tai merkitä tärkeimmät huomiot taulukkoon, sille varattuun laatikkoon. Taulukon yhteydessä vanhempia muistutetaan siitä, että on erityisen tärkeää lukea opas alusta loppuun, jotta saa kokonaiskuvan lapsen leikkiin vaikuttavista asioista. Näin vanhemmat pystyvät parhaalla mahdollisella tavalla auttamaan lastaan leikin kehittämisessä. Lisäksi korostetaan, että taulukon kaikki vaiheet on tärkeä lukea läpi, jotta ymmärtää mitä lapselta on tähän asti edellytetty leikissä ja missä hän tarvitsee vielä tukea. Ilman kokonaiskuvan hahmottamista on vaikea ymmärtää osavaiheiden merkitystä. Tämä ajatus ohjasi myös taulukon rakentamista PEO-malliin peilaten.

Taulukon käytännön ohjeiden osiosta vanhemmat voivat saada ideoita leikeistä ja käytettävistä leluista. Tarkoituksena on ennen kaikkea se, että vanhemmat voivat soveltaa vinkkejä juuri omalle lapselleen sopivaksi. Joitain leikkiteemoja kuitenkin haluttiin tuoda esiin myös siksi, että se oli toimeksiantajan alkuperäinen idea. Leikkiteemoja on karsittu minimiin jotta taulukon ymmärrettävyys säilyisi mahdollisimman hyvänä. Tarkoitus on myös, että terapeutin kanssa voidaan keskustella ohjeiden soveltamisesta jos tarvetta on.

Taulukon tekstiä tukemaan, luotiin piirroksuvia leikin kehityksen vaiheisiin. Piirroskuvissa esitellään toimintoja, joita leikissä tehdään kehitysvaiheiden mukaan. Kuvien lapset ovat erin ikäisiä, koska myöskään kuvissa ei haluttu korostaa mitään tiettyä ikäjaottelua. Kuvien tarkoitus on selkeyttää ja tukea tekstiä. Lisäksi kuvat tekevät oppaasta mielenkiintoisemman ja jäsennellymmän.

Toimeksiannossa toivottiin lisäksi kommunikaatiokuvien käyttöä leikin tukemiseksi, joten oli merkittävää huomioida tämä myös oppaassa. Oppaan loppuun koottiin esimerkkejä muutamista kuvista, joita leikkitilanteessa voidaan lapsen kanssa käyttää, Liite1 (19). Kuvat auttavat tulkitsemaan ympäristöä ja niillä voidaan tukea ja korvata puhetta tai kirjoitettuja viestejä. Kuvat ovat erittäin tärkeä viestintäkeino ja niitä voidaan käyttää eri tarkoituksiin. Kuvat voivat toimia väliinään ilmaisussa tai niiden avulla voidaan tukea uusien asioiden ja käsitteiden ymmärtämistä sekä jäsentää toimintaa. Käytettävä kuva voi olla mikä tahansa yhteisesti sovittu graafinen merkki, esimerkiksi piirros, valokuva, kommunikointi- tai viittomakuva. Leikkitilanteessa kuvia käytetään tavallisesti leikin luomiseen ja ohjaamiseen sekä leikkiin orientoitumisessa. Esimerkiksi nukkeleikissä kuvilla voidaan valita puettavat vaatteet tai keskustella siitä, tarvitseeko nukke ruokaa, vaipanvaihtoa tai päiväunia. Kuvia voi käyttää leikki-prosessin kuvaamiseen tai leikin eteenpäinviemiseen. Lasta voi myös auttaa valitsemaan leikkiteeman kuvien avulla. (Kehitysvammaliitto 2013.)

5.4 Sisällön arviointi ja jatkosuunnitelma

Arviointia tehtiin jatkuvasti opinnäytetyöryhmän sisäisellä arvioinnilla. Sisäinen arviointi toteutettiin siten, että työn eri osa-alueita kierrätettiin tekijöiden välillä, jolloin jokaisen tuli perehtyä kaikkiin työn eri osa-alueisiin. Tämän perusteella työtä pystyttiin arvioimaan kriittisesti, laadukkaan tietoperustan pohjalta. Sisällön arvioimiseen ja suunnitteluun pyrittiin käyttämään tuoreita lähteitä, jolloin pystyttiin varmistamaan sisällön ajankohtaisuus. Oppaan sisältöä käytiin yhteisesti läpi, jolloin pystyttiin kriittisesti arvioimaan esille nousseita epäkohtia. Tämän avulla oli mahdollista kehittää oppaan sisältöä yhä laadukkaammaksi. Lisäksi ohjaavien opettajien antaman palautteen avulla, sisältöä arvioitiin ja muokattiin prosessin aikana. Toimeksiantajan kanssa pidettiin tapaamisia, joissa suunniteltua sisältöä käytiin läpi yhteisesti. Toimeksiantajalle raportoitiin myös työn eri vaiheita ja häneltä pyydettiin palautetta työn sisällöstä. Arviointi oli jatkuvaa ja monipuolista.

Sisäisen arvioinnin ja palautteen perusteella voidaan todeta, että opas on saatu koottua yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, vaikka teorian taustalla vaikuttaa useat eri teorit leikistä. Sisällöllisesti oppaaseen on saatu kerättyä laajasti tietoa, joka on pystytty kuvaamaan selkeästi ja ytimekkäästi. Opas ottaa huomioon vanhempien näkökulman, sillä siinä on käytetty ymmärrettävää kieltä ja asiat on jaoteltu selkeisiin asiaryhmiin. Taulukko on jaoteltu lyhyiksi kokonaisuuksiksi ja rakennettu etenemään loogisesti, jolloin lukeminen on miellyttävää. Piirroskuvat auttavat tekstin sisäistämistä. Asiasisältö oppaassa on luotettavaa, sillä se pohjautuu opinnäyteyön teoriaan.

Jatkossa olisi vielä ensiarvoisen tärkeää saada palautetta perheiltä, joille opas on suunnattu. Tämä antaisi lisätietoa oppaan käytettävyydestä, ymmärrettävyydestä sekä kehittämiskohdista. Arvioinnin voitaisiin katsoa olevan yhä laadukkaampaa, jos perheiltä kerättäisiin palautetta lomakkeelle, joka olisi koottu työn pohjalta. Lomakkeen tulisi pohjautua käytettyyn teoriaan, huomioiden oppaan eri osa-alueet sekä rakenteelliset seikat. Näin ollen voitaisiin varmistua siitä, että palautteen avulla saataisiin kerättyä oleellisia asioita työn kehittämisen kannalta.

6 POHDINTA

Leikin arvostus länsimaisessa yhteiskunnassa on lisääntynyt. On alettu ymmärtää, että leikki on tärkeä osa lapsen elämää. Silti ymmärrys leikistä ei ole vielä riittävän syvä. Tehokkuuskeskeinen yhteiskunta vaatii paljon perheiltä. Vanhempien ja lasten yhteinen aika on monesti melko vähäistä, kun kuljetaan työn, päiväkodin ja harrastusten välillä. Tästä syystä olisi tärkeää, että vanhemmat ymmärtäisivät syvällisemmin leikin merkityksen sekä omat mahdollisuutensa tukea ja mahdollistaa lapsen leikkiä tämän kotiympäristössä. Lapselle tulee luoda mahdollisuuksia leikkiin, ja lapsen ja vanhemman yhteinen leikki on hyvin merkityksellistä lapsen leikin ja kehityksen kannalta. (Rigby&Rodger 2009,180, Sturgess 2003,104.)

Opinnäytetyöprosessin aikana perehdyimme aiempaa syvällisemmin leikin kehitykseen sekä sen merkitykseen lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä. Samalla meille kasvoi suurempi ymmärrys myös ympäristön, erityisesti vanhempien, merkityksestä ja tuesta leikin kehityksessä. Leikin kehitys on pitkä, elinikäinen prosessi. Siitä huolimatta, että leikin kehitys periaatteessa eteneekin tasolta tasolle, eri kehitysvaiheet sulautuvat toisiinsa. Täysin selkeää jakoa siitä, milloin jokin vaihe alkaa tai päättyy ei siis näiden kehitysvaiheiden välille voida tehdä. Leikin kehittyminen on kokonaisuudessaan monivaiheinen prosessi, johon vaikuttavat monet eri tekijät. Ympäristöllä sekä vanhemmilla on iso merkitys lapsen osallistumisen mahdollistamisessa. Ne voivat joko estää tai tukea leikkiä ja sen kehittymistä. Näistä syistä pidämme erittäin tärkeänä leikin kehittymisen tukemista. Vanhempien ollessa isona tekijänä tämän mahdollistamisessa, päädyimme kohdistamaan opinnäytetyömme heille.

Ennen varsinaisen opinnäytetyöprosessin virallista alkamista meille oli selkeää, että haluaisimme opinnäytetyössä tuottaa jotakin. Opinnäytetyöaiheiden valitsemisen kohdalla meille tuli entistä selkeämmäksi se, että haluamme tehdä opinnäytetyön lasten toimintaterapiaan liittyen. Saatuamme toimeksiannon Laitilan terveystieteiden laitoksen terveyskodilta lähdimme työskentelemään aihetta ja supistamaan laajaa toimeksiannosta. Aiheen tarkka rajaaminen oli haasteellista, mutta antoi meille myös

mahdollisuuden luovuuteen ja oman ammatillisuutemme kasvamiseen. Päädyimme lelulaatikoiden sijasta oppaan tuottamiseen vanhemmille. Näimme tässä paremman mahdollisuuden leikin merkityksellisyyden ymmärtämisen lisäämiseksi. Rajaus oppaaseen sai lopullisen sysäyksensä toimeksiantajan kerrottua, miten vanhemmat kokevat haasteelliseksi lapsensa leikin tukemisen. Tämä sai meidät entistä vakuuttuneemmaksi siitä, että oppaan avulla meillä olisi mahdollisuus leikin merkityksen ymmärtämisen lisäksi antaa vanhemmille keinoja, joiden avulla he voivat tukea lastaan ja hänen toiminnallista suoriutumistaan.

Koko prosessi alkoi työn valitsemisen jälkeen rajaamisella. Päädyttyämme oppaan tekemiseen aloimme etsiä työmme taustalle teoriaa leikistä ja sen kehitymisestä, lasten toimintaterapiasta sekä ympäristön vaikutuksista toiminnalliseen suoriutumiseen. Ympäristön kohdalla olimme erityisen kiinnostuneita vanhempien merkityksellisyydestä osana lapsen ympäristöä. Opinnäytetyöprosessin aikana meillä on ollut useita eri näkemyksiä tuotoksen, eli oppaan, lopullisesta muodosta. Opasta tehdessä tuli hahmottaa, mikä tieto on vanhemmille oleellista, ja erityisesti se, missä muodossa asiat tulisi kirjoittaa. Leikin hierarkkisen mallin avulla saimme luotua opinnäytetyöhöemme kehyksen, jonka pohjalta lähdimme käsittelemään leikin kehitystä toimintaterapian teorioihin perustuen. Päädyimme käyttämään myös oppaassa leikin hierarkkista mallia luodaksemme vanhemmille käsityksen leikin kehityksestä.

Koko opinnäytetyöprosessin aikana käytimme paljon aikaa tutkimusten ja teorioiden etsimiseen. Aluksi etsimme tätä tietoa luodaksemme työllemme teoreettisen viitekehyksen, mutta lopulta tiedon etsiminen oli enemmänkin jo aiemmin opitun tiedon syventämistä sekä oppaan rakenteen muodostamista. Kaikista tutkimuksista ei ollut mahdollista saada kuin tiivistelmä, ja jotkin tarvitsemiamme kirjoista olivat lähes koko prosessin ajan lainassa, joten kaikkea löydettyä tietoa emme voineet käyttää. Opinnäytetyössä halusimme myös luoda jotain uutta ja toimintaterapiaa kehittävä, joten piti olla tarkkana, että emme tee uudestaan jo jotakin olemassa olevaa. Tästä johtuen emme käyttäneet myöskään arvostetun lasten toimintaterapeutin Karen Stagnittin teoksia. Teoksissaan Stagnitti käsittelee leikin kehitystä ja vanhempien merkitystä kehityksen tuki-

joina. Stagnitti käsittelee leikin kehityksen vaiheita eri näkökulmasta opinnäytetyöhömmö verrattuna, joten päädyimme lopulta käyttämään muita laadukkaita lähteitä, joissa leikin kehitystä tarkastellaan varhaisimmista vaiheista jatkuen leikin myöhäisempiin vaiheisiin.

Prosessin edetessä asiat piti hahmottaa jäsennellyksi kokonaisuudeksi. Tämä vaati löydettyjen tietojen yhdistämistä sekä epäoleellisten tietojen karsimista. Oli ymmärrettävä, mikä tieto oli koko työn ja oppaan kannalta oleellista ja tärkeää. Viitekehysten selkiytyttyä meidän oli jäseneltävä tietoa uudelleen järkevän ja johdonmukaisen kokonaisuuden löytymiseksi. Tämä selkeytti oppaan rakentamista sekä tiedon soveltamista siinä. Huomasimme myös teoriaosuudessa olevan asioiden toistoa, mutta joissakin kohdissa näimme tämän välttämättömäksi kokonaiskuvan luomiseksi. On myös selvää, että teoriapohjan asiat nivoutuvat kiinteästi yhteen ja niiden irrottaminen omiksi kokonaisuuksiksin on joissakin tapauksissa lähes mahdotonta. Oppaan lopullisen rakenteen saimme toteutettua heinä-elokuussa 2013. Teoriapohja oli kuitenkin luotu jo keväällä 2013, joten oppaan rakentaminen sen sisällön pohjalta sujui lopulta helposti.

Opinnäytetyön raporttiosaan sisältyy teoretietoa leikin kehittymisestä normaali-kehityksen mukaan, sen merkityksellisyydestä sekä vanhempien roolista leikin mahdollistajina. Lisäksi teoria sisältää tietoa toimintaterapeutin roolista tässä yhtälössä. Kaikki tämä teoria nivoutuu yhtenäiseksi PEO-mallin eri osa-alueiden kautta. Teoriatekstiä koottaessa pyörittelimme jonkin aikaa ajatuksia myös työn lähtökohdasta. Yhtenä ajatuksena työn lähtökohdaksi oli se, että leikki kehittää lapsen erilaisia taitoja, ja toisena oli ajatus siitä, että leikki itsessään on tärkeää. Lopulta päädyimme jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Päätös tästä lujittui keskustelumme ohjaavien opettajien sekä toimeksiantajan kanssa ja perehdyttyämme syvemmin kerättyihin lähteisiin.

Opinnäytetyön teoreettisen viitekehityksen kokoamisen jälkeen oppaan kokoaminen alkoi luonnistua aiempaa paremmin. Vaikka olimmekin aloittaneet oppaan ideointia ja suunnittelua jo paljon aiemmin, täytyi käyttämiemme teoretietojen yhdistyä ja muodostua kokonaisuudeksi ajatuksissamme ennen lopullisen oppaan muodostumista. Pohdittuamme erilaisia tapoja esittää tarvittavat asiat

oppaassa, päädyimme kokeilujen kautta esittämään asiatekstit omina kappaleina. Päädyimme myös kokoamaan leikin eri kehitysvaiheet taulukkoon, jossa ne sulautuvat yhdeksi jatkumoksi ja yhtenäiseksi kokonaisuudeksi kehityksen kulusta. Taulukkoon päädyimme tuomaan myös omat sarakkeet leikin tukemisen ohjeistukselle sekä näihin liittyville huomioille. Taulukko tuntui selkeältä ratkaisulta, koska sitä vanhempien on helppoa lukea ja seurata. Näin myös teorioiden kautta tullut jatkumo kehitysvaiheiden välillä säilyi. Pohdimme paljon myös sitä, minkälaiset ohjeet saattavat tuntua vanhemmasta liian itsestään selviltä, sillä emme halunneet aliarvioida vanhempia. Pyrimme korostamaan vanhempien tärkeyttä leikin tukemisessa, sillä heidän ovat oman lapsensa asiantuntijoita.

Palautteen saaminen vanhemmilta oppaasta ja sen toimivuudesta olisi ollut tärkeää. Tämä ajatus meillä oli jo opinnäytetyöprosessin alussa, mutta resurssien vuoksi tämä ei ollut mahdollista. Tarkoituksena oli keväällä 2013 mennä tutustumaan toimeksiantajan työhön, asiakasperheisiin sekä havainnoimaan lapsia. Sovitut tapaamiset kuitenkin peruuntuivat ja lopulta kevään aikataulu ei antanut enää myöden tätä toteuttaa. Olisimme toivoneet saavamme lisää palautetta työstämme, jotta olisimme voineet muokata opasta vielä paremmaksi. Mielestämme olisi ollut hyvä tietää, onko opas oikeasti merkittävä ja hyödyllinen perheille. Vanhemmilta saadun palautteen avulla olisi voitu tehdä mahdollisesti tarvittavia korjauksia ja tarkennuksia.

Opinnäytetyöprosessi eteni koko ajan melko hyvin ja työskentelyyn vaikutti prosessin aikana usea eri asia. Yksi kirjoittajista oli prosessin alkuvaiheessa syksyn 2012 vaihdossa, jolloin osallistuminen yhteisesti toteutettavaan prosessiin oli haastavaa. Prosessin loppuvaiheessa syksyllä 2013 yksi kirjoittajista oli kokopäivätyössä, mikä vaikutti aikataulullisesti siihen, milloin pystyimme yhdessä opinnäytetyötä työstämään. Yhteistä aikaa löytyi kuitenkin melko hyvin koko opinnäytetyöprosessin ajan, vaikka se olikin yksi isoimmista haasteista kolmen kirjoittajan kohdalla. Toisaalta voidaan todeta, että oli myös positiivinen asia, että työtä oli tekemässä kolme eri kirjoittajaa. Jonkun oivaltama tai sanoma asia saattoi herättää toisessa jonkin hyvän idean, jolloin

saimme opinnäytetyön taas etenemään. Haasteena oli myös se, oppivatko kaikki samat asiat tasavertaisesti, vai oppiiko jostain osa-alueesta enemmän kuin toisesta. Työstimme kuitenkin jokaista tekstiä myös yhdessä, joten kaikki ovat olleet mukana kaikkien osien työstämisessä. Tätä kautta tekstistä saatiin myös yhtenäinen. Työstimme opinnäytetyötä koko sille varatun ajan, mutta kaikkein aktiivisimman työn vaiheet painottuivat tietyille ajanjaksoille, kuten syksylle 2013. Vaikka opinnäytetyöprosessi tuntui välillä liiankin pitkältä, välissä olevat ajanjaksot olivat kuitenkin myös tärkeitä opinnäytetyön kannalta, koska niiden aikana prosessoimme hyvin paljon työtä ja sen tekemistä.

Oppaan aihe on tärkeä ja uskomme, että muutkin toimintaterapeutit voisivat hyödyntää tekemäämme opasta jatkossa. Oppaan taulukko luotiin siten, että lapsen yksilölliset erot olisi mahdollista ottaa paremmin huomioon. Tällöin on mahdollista soveltaa oppaan sisältöä asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Toivomme, että oppaamme avulla vanhemmat ymmärtävät leikin merkityksellisyyden sekä sen, miten tärkeää on löytää lapselle mielekkäitä leikkejä, ja miten vanhemmat voivat tukea lastaan. Toimintaterapian kannalta opas on merkittävä, sillä oppaassa laaja teoretieto leikistä on nivottu yhteen ja siitä on luotu yksi yhtenäinen ja tiivis kuvaus. Opas on hyvä työkalu toimintaterapeuteille, jotka työskentelevät lasten parissa, joilla on ongelmia leikissä. Oppaan avulla toimintaterapeutti pystyy havainnollistamaan vanhemmille lapsen leikkiin vaikuttavia asioita selkeästi rakennetun kokonaisuuden avulla, joka on koottu suomenkielillä. Opas korostaa leikkiä itsessään tärkeänä toimintana ja antaa välineitä tämän toteutumiseen, ottaen huomioon yksilölliset erot ja soveltamismahdollisuudet. Opas ei korosta mitään tiettyä vamma ryhmää tai ikäjaottelua, jolloin se on käyttökelpoinen monessa eri tilanteessa oleville toimintaterapeuteille ja vanhemmille. Opas kehittää vanhempien lisäksi myös toimintaterapeutin ymmärrystä leikin merkityksestä, joka on alan kehittymisen kannalta merkittävää.

LÄHTEET

- Ayres, A.J. 2008. Aistimusten aallokossa. Sensorisen integraation häiriö ja terapia. Juva: WS Bookwell.
- Case-Smith J. 2010. Development of Childhood Occupations. Teoksessa *Occupational therapy for children*. Missouri: Mosby Elsevier.
- Daunhauer L.A.; Coster W.J.; Tickle-Degnen L. & Cermak S.A. 2007. Effects of Caregiver-Child Interactions on Play Occupations Among Young Children Institutionalized in Eastern Europe. *The American Journal of Occupational Therapy*, 61, 429-440.
- Ferland F. 1997. Play, children with physical disabilities and occupational therapy: The Ludic model. Ontario: University of Ottawa Press.
- Ferland F. 2005. Play, children with physical disabilities and occupational therapy: The Ludic model. Ottawa: CAOT Publications ACE.
- Forbes R. 2004. Beginning to play. Berkshire: McGraw-Hill Professional Publishing.
- Ginsburg K. 2007. The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds. *Pediatrics; Official journal of the American Academy of Pediatrics*, 119, 182-191.
- Hautala T. ; Hämäläinen T.; Mäkelä L. & Rusi-Pyykkönen M. 2011. Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita Prima.
- Helenius A. 2004. Leikin syntymäsijoilla. Teoksessa: *Leikin pikkujättiläinen (toim.)*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö. 14-21.
- Kehitysvammaliitto 2013. Kuvilla kommunikointi. Viitattu 25.8.2013. Papunet > Tietoa > Kommunikointikeinot > Kuvilla kommunikointi.
- Knox S. 2010. Play. Teoksessa *Occupational therapy for Children*. Teoksessa *Occupational therapy for children*. Missouri: Mosby Elsevier.
- Kranowitz Stock Carol. 2008. Tahatonta tohellusta. Sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä. Juva: WS Bookwell.
- Lautamo T. 2012. Play Assessment for Group Settings Validating a Measurement Tool for Assessment of Children's Play Performance in the Day-Care Context. Jyväskylä: University Printing House.
- Law M.; Cooper B.; Strong S.; Stewart D.; Rigby P. & Letts L. 1996. The person-environment-occupation model: A transactive approach to occupational performance. *Canadian journal of occupational therapy*, volume 63 No1.
- Mack W.; Lindquist E. & Parham D. 1982. A Synthesis of occupational behavior and sensory integration concepts in theory and practice, part 1. *American journal of occupational therapy* 36, 365-374.
- Palisano R.J; Snider L.M & Orlin N.M. 2004. Recent Advances in Physical and Occupational Therapy for Children With Cerebral Palsy. *Seminars in Pediatric Neurology*, 11, 66-77.
- Pierce D. 2000. Maternal Management of the Home as a Developmental Play Space for Infants and Toddlers. *The American Journal of Occupational Therapy*, 54, 290-299.

Rigby P. & Huggins L. 2003. Enabling Young Children to Play by Creating Supportive Play Environment. Teoksessa: Using Environments to Enables Occupational Performance, toim. Letts L., Rigby P. & Stewart D. Thorofare: SLACK Incorporated.

Rigby P. & Rodger S. 2006. Developing as a player. Teoksessa Occupational Therapy with Children; Understanding Children's Occupations and Enabling Participation. Blackwell Publishing Ltd.

Rigby P. & Rodger S. 2009. Developing as a player. Teoksessa Occupational Therapy with Children; Understanding Children's Occupations and Enabling Participation. Blackwell Publishing Ltd.

Stagnitti K. & Cooper R. 2009. Play as therapy: assessment and therapeutic interventions.

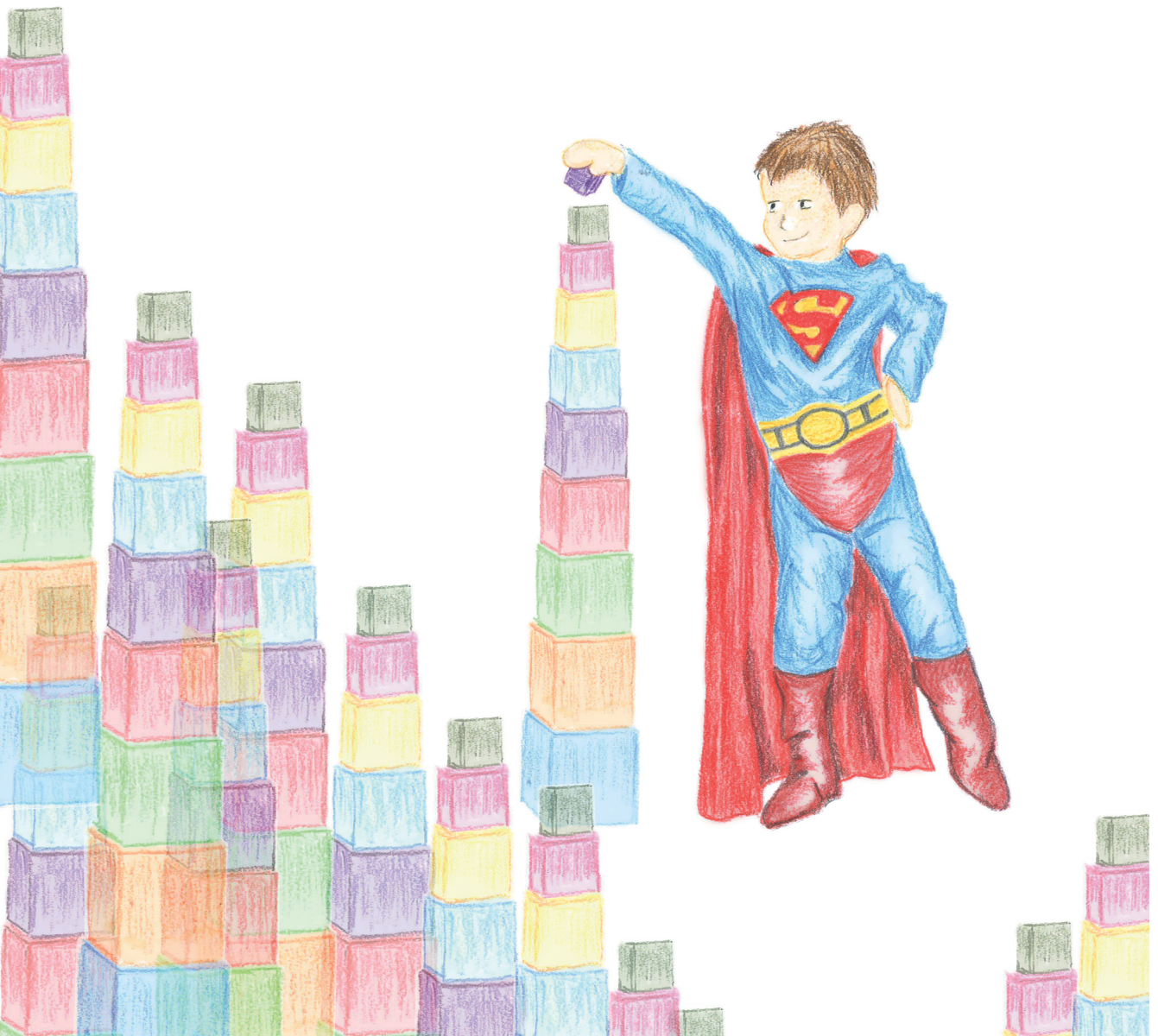
Strong, S; Rigby, P; Stewart, D; Law, M; Letts, L & Cooper, B. 1999. Application of the Person-Environment-Occupation Model: A practical Tool. Canadian Journal of Occupational Therapy. 66, 122-133.

Sturgess J. 2003. A model describing play as a child-chosen activity – is this still valid in contemporary Australia? Australian Occupational Therapy Journal 50, 104-108.

Tiia Käkelä, Emilia Paasi & Johanna Suomi

YHTEISLEIKILLÄ KOHTI TORNIN HUIPPUA

Opas vanhemmille leikin tukemiseen

SISÄLTÖ

LUKIJALLE.....	2
LEIKILLÄ ON MERKITYSTÄ.....	3
VANHEMPIEN ROOLI LEIKIN TUKEMISESSA.....	4
VINKKEJÄ LEIKKIHEIKKEEN.....	7
LEIKIN KEHITYS PALIKOISTA TORNIKSI.....	9
LISÄTIETOA.....	18
LIITTEET	
Liite 1 Kuvia leikin tueksi.....	19
Liite 2 Askartele orientaatiota helpottava kello.....	24

LUKIJALLE

Tämä opas on tarkoitettu ensisijaisesti vanhemmille. Opasta voivat hyödyntää myös lapsen muut läheiset sekä lapsen kanssa työskentelevät ammattihenkilöt, esimerkiksi päiväkodin henkilökunta. Oppaan tarkoitus on lisätä ymmärrystä leikin merkityksestä ja antaa tietoa siitä, miten vanhemmat voisivat tukea oman lapsensa leikin kehitystä lapsen luonnollisessa ympäristössä eli lapsen kotona.

Leikki on lapselle merkityksellistä toimintaa ja ominainen tapa kokea maailmaa. Se on myös tärkeää lapsen kehityksen kannalta ja osana lapsen arkipäivän toimintaa, joten siksi leikille kannattaa antaa arvoa. Vanhempi on tärkeässä roolissa tukemassa lapsensa leikin kehitystä, hän voi mahdollistaa leikkiä ja auttaa sen sujumisessa. Vanhemman tärkeä tehtävä on olla oman lapsensa asiantuntija, mutta lapsen toimintaterapeutiksi hänen ei kuitenkaan tarvitse ryhtyä.

Oppaassa kerromme yleisiä ohjeita siitä, mitä on hyvä huomioida ennen leikkiä ja leikkitalanteen aikana. Kerromme myös leikin merkityksestä ja vanhempien roolista leikin tukijana. Taulukon avulla kuvaamme lapsen leikin kehitystä vaihe vaiheelta. Lapsen toimintaterapeutti auttaa kertomaan, missä vaiheessa lapsi leikin kehityksessä on. Taulukossa jokaisen leikin kehitysvaiheen rinnalla annetaan vinkkejä sekä esimerkkejä siitä, miten missäkin leikin vaiheessa vanhempi voisi lapsensa leikkiä tukea. Lisäksi kerromme tärkeitä huomioitavia asioita jokaisesta leikin vaiheesta. Vanhemmat voivat soveltaa näitä ohjeita. Tärkeää on löytää leikkejä, jotka ovat omalle lapselle mielekkäitä ja kiinnostavia.

Opas on tehty Turun ammattikorkeakoulun toimintaterapian koulutusohjelman opinnäytetyön tuotoksena vuonna 2013. Oppaan ovat tehneet toimintaterapeuttiopiskelijat Tiia Käkelä, Emilia Paasi ja Johanna Suomi. Kuvituksen on toteuttanut mediatekniikan insinööri Oskari Tamminen.

LEIKILLÄ ON MERKITYSTÄ

Lapsen leikkiä tukiessa täytyy tietää, miksi leikkiä ylipäätään kannattaa tukea. Leikki on merkittävää toimintaa lapsen kaiken muun toiminnan sekä kehityksen kannalta. Kun lapsen leikki kehittyy, vaikuttaa se myös muuhun kehitykseen ja toimintaan. Tärkeintä leikissä ei kuitenkaan ole leikin päämäärää, vaan itse leikkiminen ja tekeminen.

Leikin kautta lapsi oppii paljon asioita, joita hän tarvitsee elämässään. Leikkiessään lapsi tutkii ympäristöään, sen tiloja ja esineitä. Näin hän oppii leikin kautta, miten toimia eri ympäristöissä ja eri esineiden kanssa. Lapsi harjoittelee leikkiessään toimintojen suorittamista päivittäin. Lapsen leikkiessä leikkitoverin kanssa vuorovaikutustaidot kehittyvät, koska yhteisleikissä lapsen täytyy oppia toimimaan toisten ihmisten kanssa ja jakamaan asioita. Hän oppii neuvottelemaan (esimerkiksi kun pitää valita, kuka saa leikkiä milläkin lelulla) ja vuorottelemaan (esimerkiksi jonain kertana toinen saa olla leikissä äiti ja seuraavalla kerran toinen). Myös ongelmanratkaisu- ja kielelliset taidot kehittyvät.

Lapsi käsittelee myös erilaisia tunteitaan leikissä, kuten käy läpi häntä pelottavaa hammaslääkärikokemusta leikin kautta. Lapsi oppii lisäksi taitoja, jotka auttavat ylläpitämään tarkkaavaisuutta, koska myös leikkiminen vaatii näitä taitoja. On merkittävää, että lapsi itse saa päättää leikkiin liittyvistä asioista, esimerkiksi leikin teeman. Lapsella pitää olla mahdollisuus olla mukana kehittämässä leikkiä, jolloin hän pystyy myös olemaan hallitsijana omassa leikissään. Tämä tukee itseluottamuksen kehitystä ja lisäksi auttaa motivoitumaan leikkiin. Leikki myös kehittää lapsen mielikuvitusta, kun hän luo leikin kulkua ja leikissä olevia rooleja.

Tärkeintä on, että leikki on lapselle mielekästä, iloa ja mielihyvää tuottavaa toimintaa. Muuten toiminta ei olekaan leikkiä. On tärkeää saada lapsi innostumaan sekä kiinnostumaan leikistä, ja siten kokemaan mielihyvää. Se on pohja sille, että muut toiminnat leikissä voivat alkaa sujua. Leikki itsessään on siis olennainen osa lapsen kehitystä, ja sen kautta lapsi kokee merkittävällä tavalla maailmaa. Leikki luo pohjaa myöhemmälle kehitykselle ja selviytymiselle arkipäivän elämässä.

VANHEMPIEN ROOLI LEIKIN TUKEMISESSA

Vanhemman rooli sekä vanhemman ja lapsen yhteinen toiminta ovat lapsen kasvussa ja kehityksessä merkityksellisiä. Vanhempi on se, jonka kautta ja jonka kanssa lapsi kokee ja oppii uusia asioita. Esimerkiksi ensimmäiset kokemukset leikistä lapsi saa vanhemman ja lapsen yhteisestä toiminnasta. Lapsen kehittymisen tulee tapahtua turvallisessa ympäristössä, jonka luomisessa vanhemmat ovat avainasemassa.

Vanhemmat voivat siis toimia leikin mahdollistajina ja tukijoina toimimalla yhdessä lapsen kanssa. Yhteinen toiminta on entistä merkityksellisempää silloin, kun lapsen leikki ja sen kehittyminen eivät etene odotetulla tavalla. Useat tekijät, kuten kiinnostuksen puute, ympäristö ja taidot, voivat vaikuttaa lapsen mahdollisuuteen leikkiä ja sitä kautta myös leikkitaitoon. Vanhemmat ovat mukana luomassa leikkiympäristöä, joka tulisi järjestää lapsen valmiuksia ja taitoja vastaavaksi. Vanhemmat voivat myös vaikuttaa lapsen toimintaan muun muassa materiaalivalinnoilla.

Mikäli lapsella on vaikeuksia esimerkiksi leikin aloittamisessa ja ideoinnissa, on vanhemman tärkeää ymmärtää oman osallistumisensa merkitys. Lapsi voi tarvita vanhemman apua mieleisen lelun valitsemisessa tai leikin aloittamisessa. On kuitenkin huomioitava, että vammasta tai kehitysviivästyvästä huolimatta vanhemman tulisi antaa lapsen tehdä ja leikkiä kykenemällään tavalla. Vanhemman on silti hyvä olla mukana tukemassa ja ohjaamassa leikkiä. On hyvä, että vanhempi osallistuu leikkitilanteisiin. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että vanhemmat eivät leiki lapsen puolesta, vaan huomioivat, että lapsi osallistuu leikkiin aktiivisesti. Vanhempien on lisäksi tärkeää huomioida lapsen vireystila leikkiin ryhdyttäessä ja leikin aikana. Vireystilan laskeminen tai nostaminen saattaa olla tarpeellista, jotta lapsi pystyy orientoitumaan leikkitilanteeseen.

Ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista yrittää tehdä vanhemmista lapsensa toimintaterapeutteja vaan molemmilla on yksilöllinen roolinsa lapsen elämässä. Nämä roolit täydentävät toinen toisiaan, esimerkiksi vanhemmat ovat lapsensa asiantuntijoita. He tietävät lapsensa kiinnostuksenkohteet, mihin asioihin lapsi reagoi positiivisesti ja mihin negatiivisesti.

Vanhemmat tietävät, miten heidän lapsensa reagoi tiettyihin tuntemuksiin, miten lapsi ilmaisee tunteensa ja tarpeensa. Vanhempien havainnot lapsensa leikkisyyden piirteistä antaa arvokasta tietoa leikin kehityksestä ja tätä kautta ohjaa vanhempia lapsensa leikin tukemisessa. Ohessa on joitakin vinkkejä siitä, mitä olisi hyvä huomioida ennen leikkiin ryhtymistä ja leikin aikana.

MITÄ VOIT VANHEMPANA TEHDÄ

Painota myönteisiä asioita. Tee huomioita ja anna palautetta lapsesi osaamisesta, hyvästä suoriutumisesta ja hänen mielenkiinnonkohteistaan. Vahvistamalla hänen saavutuksiaan sekä itsetietoisuuttaan autat lastasi rakentamaan hänen minäkuvaansa.

Asetu lapsen asemaan ja tarkastele leikkiä hänen näkökulmastaan. Ymmärtäessäsi lastasi ja hänen tilannettaan sinun on helpompi vaikuttaa hänen toimintaansa.

Rohkaise lasta osallistumaan ja leikkimään itse aktiivisesti sen sijaan, että joku, esim. vanhempi leikkii hänen puolestaan.

Ohjaa lasta osallistumaan leikkiin sekä ohjaa häntä etenemään leikin aikana.

Tee yhdessä lapsen kanssa vaativiakin asioita leikissä. Muista kuitenkin, että liian vaativat leikit aiheuttavat lapselle pettymyksen tunteen siinä tapauksessa, että hän ei onnistukaan. Tämä ei ole tarkoitus, joten leikin tulee olla sopivan haastavaa.

Tarjoo mahdollisuuksien mukaan sellaisia toimintoja, joista lapsesi pitää. Usein lapsi ilmaisee sinulle itse, mitä nämä toiminnat ovat. Siksi on tärkeää kuunnella ja havainnoida lasta ja hänen suhtautumistaan erilaisiin leikkeihin ja leluihin.

Seuraa, miten lapsi reagoi erilaisiin leikkikokemuksiin. Siten opit, millaiset leikkikokemukset lastasi kiinnostaa ja mitkä eivät sekä millaiset leikit saavat hänet aktiiviseksi ja mitkä rauhoittavat.

Anna kokeilla ja kokeile itse lapsesi kanssa erilaisia leikkejä ja leikkitoimintoja. Anna lapsesi käyttää mielikuvitustaan ja kokeilla, miten asiat toimivat.

Anna aikaa! Älä hätäile vaan anna lapsellesi aikaa oppia, kokeilla ja ratkoa ongelmia. Kertaus on opintojen äiti, joten älä hätäile vaan anna lapsen toistaa leikkitoimintoja ja kehittyä leikkijänä. Muista myös leikkiä lapsesi kanssa ja mahdollistaa hänelle leikkitilanteita joka päivä!

Pidä odotuksesi todenmukaisina. Muista, että oppimisessa tärkeintä on itse tapahtuma eikä sen lopputulos. Pyri siis olemaan ymmärtäväinen vaikka kehitys ei aina etenekään tasaisesti.

Rakenna vahvuuksia, korvaa heikkouksia. Älä anna lapsesi vetäytyä ja olla osallistumatta leikkiin. Anna lapsesi olla oma itsensä, korosta hänen vahvuuksiaan ja hyödynnä niitä. Auta häntä samalla korvaamaan hänen heikkouksiaan.

Hajota toiminta pieniin osiin. Pyrkikää siihen, että lapsi saavuttaisi yhden tavoitteen kerrallaan. Näin lapsi voi myös iloita onnistumisestaan useamman kerran.

Kohota vireyttä, mikäli lapsesi ei ole tarpeeksi virkeä vaan tarvitsee vauhtia tul-lakseen virkeämmäksi. Nopeat, liikunnalliset leikit, joihin liittyy paljon suunnan muutoksia voivat aktivoida lasta ja parantaa hänen vireyttään.

Rauhoita lasta, jos hän käy ns. ylikierroksilla. Rauhalliset ja hitaat toiminnot rauhoittavat lasta. Näitä voivat olla esimerkiksi rauhallinen keinuttelu ja silittely.

Luo turvallinen ja leikkiä tukeva ympäristö, niin että se innostaisi lastasi leikkimään. Leikin kehittymisen kannalta on tärkeää, että niin ympäristö, materiaalit kuin tilatkin mahdollistavat leikin. Ympäristön tulisi olla myös turvallinen paikka lapsen kehittymiselle.

Pitäkää yhdessä hauskaa! Miettikää, miten voisitte pitää hauskaa yhdessä, sillä elämän ei kuulu olla aina niin vakavaa, vaan siitä pitää myös nauttia.

Terapeutti osaa antaa tarkempia vinkkejä leikeistä ja toiminnoista, jotka sopivat juuri sinun lapsellesi. Kysy toimintaterapeutilta ohjeita ja keskustele hänen kanssaan lapsesi leikkimisestä ja reagoinnista eri leikkitilanteissa.

VINKKEJÄ LEIKKIHETKEEN

Kun lapsella on vaikeuksia leikkiin orientoitumisessa, sen aloittamisessa, jatkamisessa tai lopettamisessa, voi olla tarpeellista käyttää erilaisia keinoja, kuten apuvälineitä tai kuvia, helpottamaan leikki-ilannetta. Osa lapsista saattaa tarvita apuvälineitä esim. ajankulun ymmärtämiseksi ja leikkiin orientoitumisen helpottamiseksi. Kuvien käyttö jaksottaa leikkiä ja mahdollistaa lapselle leikin vaiheiden hallintaa ja ymmärrystä. Lelujen jaottelu ja leikin jakaminen kuvien tai kirjoituksen avulla vaiheisiin saattaa auttaa lasta leikki-ilanteessa.

Lelujen kokoaminen tiettyjen teemojen mukaan esimerkiksi laatikoihin saattaa auttaa joitain lapsia leikin valinnassa ja siihen orientoitumisessa. Voit koota esimerkiksi kotileikkilelut yhteen laatikkoon ja merkitä laatikon teeman mukaisella kuvalla. Toisessa laatikossa voi olla autoleikkiin liittyvät lelut ja kuva autoista. Anna lapsen itse valita, mitä leikkiä hän haluaa leikkiä. Kuvat voivat olla itse otettuja valokuvia tai piirroksuvia.

Orienteatiota voi auttaa myös taulu tai paperi, johon voi kirjoittaa ja piirtää leikkihetkeen liittyviä asioita. Leikin vaiheiden kirjoitus tai piirtäminen auttaa osaa lapsista orientoitumaan tulevaan leikkihetkeen. Voitte kirjoittaa ja piirtää lapsen kanssa yhdessä leikissä esiintyvät elementit, esimerkiksi aloitus, leikkiteema, leikkiesineet, aika, lopetus ja lelujen siivous. Voitte aluksi miettiä lapsen kanssa yhdessä, mitä elementtejä haluatte leikin pitävän sisällään. Miettikää mikä on teema, jonka mukaan leikki etenee, mitä leluja tarvitaan valitsemassanne leikissä ja ketä leikkiin otetaan mukaan. Voitte miettiä haluatteko leikkiä nallen tai nukan kanssa vai esitättekö leikin rooleja itse. Tähän vaikuttaa merkittävästi lapsen taso leikin kehityksessä, jota on tärkeää arvioida. Voitte myös miettiä jo valmiiksi jotain isompia tapahtumia, joita leikki sisältää, esimerkiksi syntymäpäiväjuhlissa kakun syönti ja lahjojen avaaminen jos koet, että tämä auttaa lasta leikissä. Nämä asiat voidaan kirjata tai piirtää paperille selkeästi jaoteltuna. Päätäkää yhdessä kuinka kauan leikki kestää, kirjatkaa milloin leikki lopetetaan ja lelut siivotaan. Voi olla myös tarpeellista kuvata lapselle, mitä tapahtuu ennen leikkiä ja mitä sen jälkeen esim. kuvien avulla.

Kuvat auttavat tulkitsemaan ympäristöä ja niillä voidaan tukea ja korvata puhetta tai kirjoitettuja viestejä. Kuvat ovat erittäin tärkeä viestintäkeino ja niitä voidaan käyttää eri tarkoituksiin. Kuvat voivat toimia välineenä ilmaisussa tai niiden avulla voidaan tukea uusien asioiden ja käsitteiden ymmärtämistä sekä jäsentää toimintaa. Käytettävä kuva voi olla mikä tahansa yhteisesti sovittu graafinen merkki, esimerkiksi piirros, valokuva, kommunikointi- tai viittomakuva. Leikki-ilanteessa kuvia käytetään tavallisesti leikin luomiseen ja ohjaamiseen

sekä leikkiin orientoitumisessa. Voit itse päättää käytättekö piirroskuvia vai valokuvia. Jos lapsella on ennestään kuvat käytössä, on hyvä käyttää vastaavanlaisia kuvia myös leikki tilanteessa. Kuvia voi myös etsiä internetistä ja saatavilla on kuvatyökaluja ja -pankkeja, joista kuvia voi tulostaa omaan käyttöön. Leikki tilanteessa kuvat on tärkeä valita yhdessä lapsen kanssa ja ne tulee laittaa järjestykseen lapsen kanssa esim. pöydälle. Voit myös kiinnittää kuviin tarran ja asettaa kuvat tarranauhalle etenemisjärjestykseen esimerkiksi leikin aloitus, lelujen valinta, leikkiminen, lelujen siivous ja lopetus. Kuvia voi käyttää myös leikin aikana. Esimerkiksi nukkeleikissä kuvilla voidaan valita puettavat vaatteet tai keskustella siitä, tarvitseeko nukke ruokaa, vaipanvaihtoa tai päiväunia. Kuvia voi käyttää leikkiprosessin kuvaamiseen tai leikin eteenpäinviemiseen. Lasta voi myös auttaa valitsemaan leikkiteeman kuvien avulla. Löydät oppaan lopusta esimerkkejä kuvista, joita voitte lapsen kanssa leikata omaan käyttöönne (ks. Liite1). Kuvat ovat Papunet -verkkosivuston materiaalia.

Lisäksi apuvälineliikkeet sekä päivittäistavara kaupat myyvät erilaisia välineitä, joiden avulla voidaan helpottaa leikkiin orientoitumista. Esimerkiksi Time Timer on apuväline, jota käytetään paljon ajan ymmärtämisen helpottamiseksi. Time Timer on kello, johon voidaan asettaa aika, joka leikkiin on käytettävissä. Punainen alue vähenee sitä mukaan kun aika vähenee. Lasta voi muistuttaa tarkkailemaan kelloa muutamia kertoja leikin aikana. On tärkeää, että asetatte ajan yhdessä ja kerrot lapselle mihin tarkoitukseen kello on. Näin lapsi voi seurata ajan kulumista, jolloin hänen voi olla helpompi aloittaa leikki, pitää sitä yllä ja päättää leikki kun aika on lopussa. Voit merkitä tarralla esim. kellosta kohdan, jolloin tulee aloittaa lelujen siivous. Kelloja on erikokoisia ja niitä myyvät apuvälineliikkeet. Time Timeria vastaavan välineen voi tehdä myös itse pahvista (ks. Liite 2) tai esim. herätyskellosta.

Myös perinteinen munakello voi auttaa lasta esimerkiksi päättämään leikin. Aseta yhdessä lapsen kanssa munakelloon aika, jonka leikkiin voi käyttää. Voit kertoa lapselle, että munakelloon asetetaan leikkiaika ja kello soi kun lelut tulee siivota. Myös kännykästä voi asettaa ajastimen tähän tarkoitukseen. Erilaiset välineet, joissa on havainnollistettu ajan väheneminen väreillä tai palkeilla auttaa lasta orientoitumisessa.

LEIKIN KEHITYS PALIKOISTA TORNIKSI

Lapsen kehityksessä voidaan todeta olevan tietyt peruseriaatteen, jotka toteutuvat jokaisen lapsen kohdalla. Myös leikin kehittämisessä on nähtävissä tietyt piirteet, jotka tulee toteuttaa, jotta leikki voi kehittyä eteenpäin. Lapsella on sisäinen halu ja vietti tutkia maailmaa. Leikki on lapselle ominainen tapa, jonka kautta lapsella on mahdollisuus toteuttaa sisäistä kehityksen tarvetta. Jokainen toiminta, jonka lapsi tekee, kehittää hänelle pohjaa rakentaa monimutkaisempia toimintoja yksinkertaisten toimintojen muodostamalle perustalle. Lapsi harjoittelee erilaisia toimintoja muun muassa leikin kautta ja aivot pyrkivät jäsentämään toimintojen kautta saatua kokemusta yhä jäsentyneemmiksi kokonaisuuksiksi. Näin ollen lapsi rakentaa ikään kuin palikoista tornia, jossa alimpien palikoiden tulee olla koottuna vankasti, jotta päälle voidaan rakentaa yhä monimutkaisempia rakenteita.

Leikin merkitystä ja kehityspiirteitä voi olla vaikea huomata silloin, kun leikki sujuu normaalisti. Joillain lapsilla voi kuitenkin esiintyä ongelmia leikissä. Ongelmat voivat johtua esimerkiksi lapsen puutteellisista taidoista, kiinnostuksen ja leikin kohtaamattomuudesta, ympäristön esteistä tai leikkitoimintojen haastavuudesta. Lapsella, jonka leikkitaidot ovat vähäiset, on todettu olevan myös vähemmän aktiiviteetteja päivässään.

Vanhempien tuella lapsella on mahdollisuus rakentaa tornia ongelmista huolimatta. Seuraaville sivuille on koottu taulukko, jonka avulla vanhemmat voivat auttaa lastaan leikin kehittämisessä. Taulukon vasempaan sarakkeeseen on koottu teoriaa leikin normaalikehityksen päävaiheista. Teoria ohjaa siinä, minkälaista toimintaa tavoitellaan kussakin vaiheessa. Toisessa sarakkeessa on annettu esimerkkejä käytännön leikkitalanteista ja siitä, mitä vanhemmat voivat tehdä tukeakseen lapsensa leikkiä. Kolmanteen sarakkeeseen on koottu erityishuomioita ja vinkkejä leikkiin liittyen.

Toimintaterapeutti antaa ohjeita siitä, missä vaiheessa oma lapsesi leikin kehityksessä on, ja millaisia asioita tulisi huomioida. Hän voi tarvittaessa myös kirjoittaa tai merkitä tärkeimmät huomiot taulukkoon. Muista, että on erityisen tärkeää lukea opas alusta loppuun, jotta saat kokonaiskuvan lapsesi leikkiin vaikuttavista asioista. Näin pystyt parhaalla mahdollisella tavalla auttamaan lastasi. Lue myös taulukon kaikki vaiheet läpi, jotta ymmärrät mitä lapseltasi on tähän asti edellytetty leikissä ja missä hän tarvitsee vielä tukea. Ilman kokonaiskuvan hahmottamista on vaikea ymmärtää osavaiheiden merkitystä.

YHTEISLEIKILLÄ KOHTI TORNIN HUIPPUA

LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Alussa lapsi kokee maailmaa kehonsa kautta. Ensimmäiset kokemukset maailmasta syntyy vanhempien ja lasten välisestä suhteesta, jossa keho ohjaa lapsen toimintaa. Lapsen leikki on lähinnä oman kehon tutkimista ja tunnistamista.</p> <p>Leikin kehityksen alussa lapsen sisäinen kiinnostus kohdistuu esineiden erilaisiin materiaaleihin ja muotoihin. Hän tutustuu materiaaleihin ja esineisiin; niiden ääniin, muotoihin, väreihin tai tekstuuriin ja pintoihin.</p>	<p>Kehon käyttö leikissä on hyvä huomioida koko lapsen kehityksen ajan. Alussa lasta voi auttaa tunnistamaan ja tutkimaan kehoaan sekä käyttämään esim. raajaojaan tarkoituksenmukaisesti. Lapsi haluaa myös piiloutua peiton alle tai pieniin koloihin, jotta saisi käsitystä kehostaan. Myöhemmin lapsen kanssa voi käyttää kehoa kuvaamaan esim. erilaisia eläintein askelia kuten norsulla on isot ja painavat askeleet ja hiiri sipsuttaa pieniä askeleita. Kehoa tulisi ottaa monipuolisesti mukaan erilaisissa leikeissä, jotta lapsi saa käsitystä kehostaan.</p> <p>Lapselle tulee tarjota erilaisia aistimuksia esineiden avulla. Lapselle on hyvä antaa erimuotoisia, -tuntuisia, -kokoisia ja -värisiä esineitä sekä erilaisia ääniä tuottavia leluja tutkittavaksi.</p>	<p>Kokeilemalla eri esineitä löydät lapsen kanssa häntä kiinnostavat esineet/lelut. Kannusta lasta löytämään esineiden eri ominaisuudet. Voit tarvittaessa auttaa lasta tarttumaan esineisiin ohjaamalla omalla kädelläsi otetta .</p>

TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:

LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Lapsi tutkii esineitä katselemalla, koskemalla, tunnustelemalla, kuuntelemalla, liikuttamalla ja laittamalla niitä suuhun. Lapsi saa kokemuksia ympäristöstä aistimusten kautta. Näin keskushermosto ja havainnot kehittyvät, ja myöhemmin tahdonalaiset liikkeet, liikkeiden ja esineiden säännöt jne.</p>	<p>Tutkikaa lapsen kanssa yhdessä eri esineiden ominaisuuksia. Vie leluja lapsen saataville, aseta käteen ja heiluttele, ohjaa tunnustelemaan miltä esine tuntuu ja tarvittaessa anna lapsen hakea tuntumaa myös suun kautta. Auta lasta käsittelemään esinettä tarkoituksenmukaisella tavalla kuten pyörittämällä palloa yhdessä lapsen kanssa.</p> <p>Kerro lapselle sanallisesti esineen ominaisuuksista: "Katso pallo on pyöreä ja punainen. Katso miten pyöritän sitä. Onpa se pehmeä" jne.</p>	<p>Lapsi innostuu enemmän, jos leikissä on jokin häntä kiinnostava teema. Tarjoa mahdollisuuksien mukaan sellaista toimintaa, josta lapsesi pitää. Anna hänen itse kokeilla ja valita, mikä hänestä on kiinnostavaa. Mieleisen lelun valinnassa voit hyödyntää kuvia (ks. Liite 1)</p>

TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:

LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Lapsi tutkii omaa kehoaan toiminnan kautta ja oppii hallitsemaan omaa kehoaan. Tutkimalla esineiden ja ympäristön ominaisuuksia, lapsi alkaa ymmärtää esineiden ja ihmisten välisiä suhteita omassa toimintaympäristössään.</p> <p>Liikuttelemalla kehonosia, tarttumalla ja kurottelemalla esineitä, lapsi saa palautetta toiminnostaan. Lapsi alkaa ymmärtää, että esimerkiksi hänen käden liikkeellään voi olla vaikutusta siihen, että lelu liikkuu jne. Lapsi alkaa ymmärtää syy-seuraussuhteita.</p>	<p>Leikkikää lapsen kanssa leikkejä, joissa lapsen keho otetaan leikkiin mukaan. Esineitä voidaan asetella eri etäisyyksille ja korkeuksille siten, että ne ovat saatavilla. Näin lapsi joutuu liikkumaan ja kokeilemaan eri tapoja, joilla saavuttaa lelun. Anna lapsen hakata esineitä yhteen tai työntää niitä alas pöydältä.</p> <p>Ohjaa lasta sanallisesti sekä tarvittaessa kädestä ohjaamalla esim. erilaisissa otteissa.</p>	<p>Lapsen on tärkeä saada itse kokeilla syy-seuraussuhteiden syntyä, mitä tapahtuu kun työnnän kädelläni palloa. Sanallista kommunikointia voit tukea kuvien avulla. Voit esimerkiksi sanoa "heitä pallo" ja näyttää samalla pallon heitosta kuvan.</p> <p>Kysy lisää ohjeita toimintaterapeutilta.</p>

TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:

LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Kun leikki kehittyy, lapsi alkaa järjestää asioita. Lapsi jaottelee leluja ja liikkeitä sarioihin sekä alkaa ulkoistaa leikkiä itsestään yhä enemmän esineisiin. Lapsi asettelee leluja jonoon, pinoon tai sisäkkäin.</p>	<p>Asetelkaa leikissä esineitä jonoon ja riveihin yhdessä. Näytä mallia, miten esimerkiksi autoja voi laittaa jonoon ja anna lapsen kokeilla itse. Tue lasta tarvittaessa toiminnassa.</p> <p>Ohjaa esimerkiksi sanallisesti: "Laitetaan autoja tähän jonoon yhdessä. Tähän tulee iso auto ja sen perään pieni auto jne. Onpa iso jono autoja. Tehdäänkö toinen jono?"</p>	<p>Ottakaa leikkiin mukaan erilaisia palikoita, autoja, eläimiä jne. riippuen lapsen kiinnostuksen kohteista ja toiminnan tasosta. Järjestelkää ja jaottelekaa esineitä leikissä esiintyvän teeman mukaisesti.</p>

TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:

LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Lapsi alkaa vähitellen ratkoa ongelmia ja pohtii mitä esineillä voidaan tehdä ja miten niitä voidaan hyödyntää. Lapsen tulee oivaltaa ja ratkaista asioita, jotta leikki voisi kehittyä. Lapsesta alkaa tulla aktiivisempi toimija leikissä.</p> <p>Leikissä lapsi alkaa toistaa asioita, matkia, tutkia ja hankkia tarkoitusta esineiden ominaisuuksille. Lapsi alkaa yhä enemmän oppia myös jakamista.</p>	<p>Tutkikaa ja kokeilkaa eri esineiden käyttötarkoituksia. Ottakaa aluksi kaksi esinettä, joita voidaan käyttää yhdessä kuten lusikka ja lautanen. Anna lapsen tutkia ja kokeilla esineitä. Tarvittaessa näytä mitä esineillä tehdään esim. pyörittele lusikkaa lautasella ja vie suuhun. Kannusta lasta toistamaan toimintaa useita kertoja. Kerro sanallisesti mitä esineillä tehdään: "Onpas sinulla mukava, keltainen lautanen edessäsi. Taidanpas maistaa lusikallani lautasellasi olevaa maistavaa keittoa. Onpas hyvää, kokeile sinäkin." Kehityksen myötä leikki siirtyy yhä enemmän lapsen itsensä ulkopuolelle ja leikissä voidaan syöttää esim. nukkea tai nallea.</p>	<p>Huomioi, että leikki pysyy lapsen tasoa vastaavana. Leikissä ei tarvitse olla pitkää juonta vaan muutama pieni tapahtuma riittää.</p> <p>Voit kysyä toimintaterapeutilta ohjeita siitä, kuinka monta toistoa lapsen tulisi toiminnassa tehdä.</p>

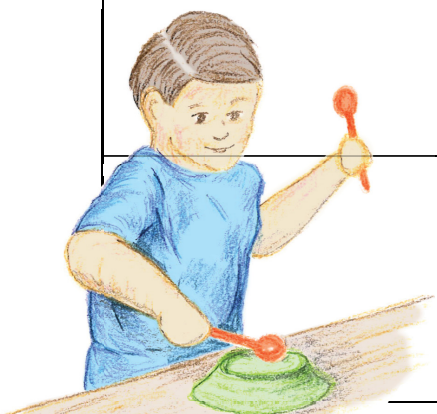
TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:

LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Leikkiin alkaa myös kehittyä pienimuotoisia tapahtumaketjuja, jotka sisältävät sarjan yksinkertaisia toimintoja peräkkäin toistettuna. Tällainen tapahtumaketju voi olla esim. lusikan pyörittely lautasella ja suuhun vieminen. Lapsi oppii enemmän esineiden ominaisuuksista. Tämä kehittää hänen kykyään muodostaa uusia sääntöjä ja monimutkaisempia toimintoja.</p> <p>Lapsi alkaa myös käyttää todellisia tilanteita leikissään, esimerkiksi syöttää nukkea ruokapöydässä.</p>	<p>Voit auttaa lasta luomaan leikkiin pieniä tapahtumaketjuja. Jos lapsi esimerkiksi hämmentää lusikalla lautasella olevaa kuviteltua ruokaa, voit kysyä häneltä mitä seuraavaksi tehdään. Voit esittää kysymyksiä, jotka vievät toimintaa eteenpäin ja innostaa lasta vaihtamaan toiminnan osatekijästä toiseen. Voit esimerkiksi sanoa: "Nyt on hämmennetty ruoka sopivaksi, annetaanko nallen maistaa sitä. Katso kun nalle syö reippaasti, annetaanko lautaselta lisää ruokaa nallelle?"</p> <p>Anna lapselle mahdollisuus leikkiä esimerkiksi pienoiskokoisten astioiden tai lääkärilukun kanssa. Myös oikeat astiat käyvät. Lapsi nauttii, kun saa leikkiä arjesta tuttujen esineiden kanssa omaa leikkiään.</p>	<p>Tapahtumaketjun ei tarvitse olla pitkä tai monimutkainen. Leikin tulee vastata lapsen tarpeisiin, eikä se saa olla liian haastavaa. Voit kysyä apua toimintaterapeutilta leikin tason huomioimisesta.</p>

TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:

LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Kun lapsi on kokeillut, mitä esineillä voi tehdä ja mihin niitä voi käyttää, hän pystyy kehittämään esineille myös uusia käyttötarkoituksia. Lapsi alkaa antaa materiaaleille ja ympäristölle erilaisia käyttötarkoituksia.</p> <p>Lapsen tulee uusia materiaaleja kohdetaan tutkia ja käsitellä esineitä monipuolisesti. Lapsi alkaa tehdä aloitteita leikissä ja käyttää mielikuvitusta leikin eteenpäin viemisessä.</p>	<p>Kun lapsi osaa käyttää esimerkiksi lautasista ja lusikkaa tarkoituksenmukaisesti, voidaan niitä käyttää toisiin tarkoituksiin, esimerkiksi lautanen voi toimia rumpuna ja lusikka rumpukapulana. Erilaisia käyttötarkoituksia voidaan hakea yhdessä lapsen kanssa. Esimerkiksi pähkilaatikosta voidaan tehdä rumpu tai postilaatikko, tai vessapaperirullat voivat toimia kiikareina. Leikkiä voi lähteä johdattelemaan eteenpäin esittämällä lapselle tarkentavia kysymyksiä: "Missä olemme soittamassa rumpuja, millaista musiikkia soitamme, onko joku tulossa kuuntelemaan meidän soittoamme jne.?"</p>	<p>Yritä keksiä arkipäivän peruselementeistä lapsen leikkiin uusia esinekorvaavuuksia. Anna myös lapsen kehittää niitä.</p>

TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:

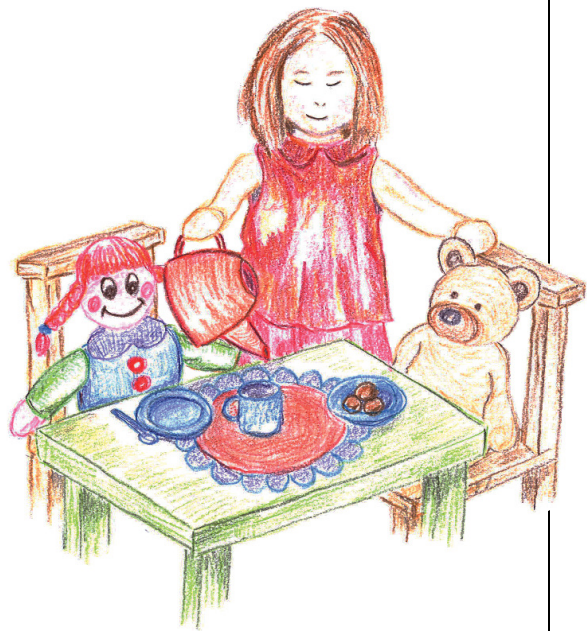

LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Lapsen mielikuvitus kehittyy siten, että hän pystyy nyt kuvittelemaan aikaisemmin nähtyjä asioita mielessään. Hän pystyy käyttämään näitä yksinkertaisia mielikuvia leikissään.</p>	<p>Leikissä voidaan käyttää lapselle arkipäivästä tuttuja tapahtumia, esimerkiksi pyykin pesemistä tai kaupassa käyntiä.</p>	<p>Ole valmis johdattelemaan lasta leikin eteenpäin viemisessä kysymyksillä. Aina et välttämättä saa vastauksia kysymyksiisi. Silloin voit antaa ehdotuksia tai kysyä ”kyllä”, ”ei” – kysymyksiä. Tulkitse myös lapsen muita eleitä, mikäli vastaaminen sanallisesti on hänelle haasteellista. Muista toistot leikin aikana.</p> <p>Kuvia voi hyödyntää kyllä- ja ei-kysymyksissä (ks. Liite 1)</p> <p>Anna lapsen seurata, kun itse esim. peset pyykkiä tai käyt kaupassa. Näin lapsi oppii näistä tilanteista ja siirtää niistä elementtejä omaan leikkiinsä. Toimi siis lapsen roolimallina.</p>
<p>TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:</p>		
LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Sosiaalinen leikki oman ikäisten kanssa alkaa kehittyä. Samanaikaisesti mielikuvitusleikki kehittyy. Lapsi oppii myös paljon uusia motorisia taitoja ja testaa niitä leikissään.</p> <p>Kehityksen myötä tämän vaiheen elementit alkavat vähitellen heikentyä, mutta vaikutavat aina taustalla leikin kehityksen edessä ja menevät osittain päällellysten myös seuraavan vaiheen kanssa.</p>	<p>Lapselle on hyvä antaa mahdollisuuksia leikkiä ikätovereidensa kanssa. Rohkaise lasta ottamaan kontaktia muihin ja ohjaa oikeanlaisen sosiaaliseen kanssakäymiseen. Voit auttaa lasta jakamaan leluja ikätoverinsa kanssa sekä vuorottelemaan.</p>	<p>Tähän asti lapsi on saanut kokemusta leikistä vanhemman kanssa, mutta nyt leikki alkaa kehittyä kohti sosiaalisempaa toimintaa muiden kanssa. Vanhemman kanssa lapsi on oppinut mm. esineiden käyttötarkoitusta sekä niiden jakamista. Nyt lapsen tulee käyttää näitä opittuja taitojaan sosiaalisissa tilanteissa.</p>
<p>TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:</p>		

LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Leikki kehittyy lapsen kehittyessä koko ajan abstraktimmaksi ja taidokkaammaksi. Leikki muuttuu vähitellen myös draamaa ja sosiodraamaa sisältäväksi. Leikkeihin tulee pidempi juoni ja ne voivat sisältää useita toimintoja ja henkilöitä.</p>	<p>Leikkiin voidaan yhdessä lapsen kanssa alkaa muodostaa pidempää tarinaa. Auta lasta kehittämään leikkiin juonta ja erilaisia rooleja. Lapsen kanssa voidaan esimerkiksi järjestää syntymäpäiväjuhlat, jossa rooleissa voi esiintyä nuket ja nallet tai lapsi itse. Ohjaa lasta valinnoissa ja tarjoa erilaisia vaihtoehtoja, jotka auttavat viemään leikkiä eteenpäin. Kysy lapselta esimerkiksi: "Mikä tämän nallen nimi on, mitä nallet juhlista syövät jne.?" Jos lapsella on vaikeuksia vastata kysymyksiisi, voit yhdistää kysymyksiä lapsen arkipäivän tilanteisiin. Voit kysyä lapselta, mitä hän itse on syönyt juhlista. Osoita kysymyksiä myös nallelle, jolloin lapsen tulee vastata nallen roolissa.</p>	<p>Nyt käytetään hyväksi aiemmin opittuja taitoja ja sosiaalisia kokemuksia. Niitä yhdistetään ja käytetään vaativampien taitojen kehittämiseksi ja leikkitaidon eteenpäin viemiseksi. Anna lapselle aikaa tehdä omia valintoja leikin etenemiseksi. Jos lapsi tarvitsee tukeasi leikin eteenpäin viemiseksi, älä anna valmiita vastauksia vaan esitä kysymyksiä, joiden avulla lapsi saa leikkinsä etenemään. Muista käyttää omaa mielikuvitustasi auttaessasi leikkiä etenemään. Huomioi, että leikki etenee johdonmukaisesti ja tarina säilyy.</p>

TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:

LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Lasten luovuus, ongelmanratkaisu ja toisen näkökulman ymmärtäminen kehittyvät yhä pidemmälle. Myös sosiaalisuuden merkitys leikissä on lapselle yhä tärkeämpää.</p> <p>Leikin kehityksen edetessä mielikuvituksella on edelleen suuri merkitys. Leikkiin tulee selvempi rakenne ja se on paremmin organisoitua sekä etenee loogisemmin kuin aikaisemmin. Leikissä esiintyvillä toiminoilla ja toimintasarjoilla alkaa yhä enemmän olla yhteyttä toisiinsa ja leikissä on nähtävissä jatkumo.</p> <p>Ajallisten ulottuvuuksien ymmärtäminen lisääntyy ja lapsi alkaa ymmärtää esi-merkitseilisen ja huomisen.</p> <p>Lapsi käyttää leikissään yhä enemmän mielikuvia, jotka hänellä on päässään ja leikki pohjautuu yhä enemmän näihin mielikuviiin. Lapsi ei ole enää riippuvainen konkreettisesti nähdystä vaan käyttää taitavasti mielikuvitusta leikin eteenpäin viemisessä.</p> <p>Lapsi matkii alussa mm. aikuisten rooleja ja tuo niitä leikkeihin sellaisenaan. Leikkiin alkaa samalla tulla yhä enemmän kuvitteellisia juonia ja tapahtumia.</p>	<p>Tue lasta leikkiin osallistumisessa. Seuraa leikkilannetta ja pyri ennaltaehkäisemään tilanteita, jotka ovat lapselle liian haastavia. Jos leikki ei tunnu sujuvan, mene mukaan tilanteeseen. Anna lapselle vinkejä leikin etenemiseksi.</p> <p>Tässä vaiheessa leikkiverien merkitys kasvaa ja leikkilanteet ovat entistä sosiaalisempia. Mahdollisuuksien mukaan on hyvä ottaa leikkiin mukaan muita lapsia. Auta lasta olemaan kontaktissa muiden lasten kanssa, jakakaa rooleja yhdessä ja ole läsnä tilanteessa.</p> <p>Voitte leikkiä esim. syntymäpäiväleikkiä. Leikki voi alkaa kuvitteellisesta aamusta ja jatkaa syntymäpäiväjuhlien suunnittelulla, valmisteluilla, juhlilla, siivoamisella ja päättää nukkumaanmenoon. Auta lasta siirtymään vaiheesta toiseen esim. kysymysten avulla: "Nyt on aamutoimet tehty, mitä seuraavaksi tehdään?" Jos lapsi ei osaa vastata, pilko kysymystä pienempiin osiin ja anna muutamia vaihtoehtoja. Auta lasta havaitsemaan kullekin leikille ominaisia piirteitä mielikuvien kautta. Esim.: "Mitä syntymäpäiväjuhlilla olisi mukava tehdä? Millainen kakku olisi hyvä?"</p>	<p>Innosta lasta osallistumaan leikkiin muiden kanssa. Saattaa olla, että lapsi tarvitsee vielä pitkään aikuisen apua ja läsnäoloa yhteisissä leikkiketkissä ikätovereidensa kanssa.</p> <p>Huomatessasi, että lapsellasi on vaikeuksia yhteiseen leikkiin osallistumisessa muiden kanssa, tue lastasi leikin etenemiseksi.</p> <p>Ota huomioon lapsen leikkimisen taso, siinä kuinka monta eri vaihtetta leikki voi sisältää. Voit kysyä apua toimintaterapeutilta.</p> <p>Auttaessasi lasta siirtymään vaiheesta toiseen voit käyttää apuna myös kuvia. (ks. Liite1)</p> <p>Aluksi voitte leikkiä nukeilla tai muilla leluhahmoilla. Myöhemmin lapsi voi itse esiintyä rooleissa.</p>
<p>TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:</p> <div data-bbox="751 749 1232 1317" data-label="Image"> </div>		

LEIKIN KEHITYS	LEIKISSÄ	HUOMIOITAVAA
<p>Leikkiin aletaan kuvitella enemmän epätavallisia tilanteita, joissa voi tapahtua eriskummallisia asioita kuten lehmien lentämistä. Lapsi alkaa myös kehittää leikkejä ja pelejä, joissa voi olla eriskummallisia sääntöjä ja rooleja, joita hän itse esittää.</p> <p>Lapsi alkaa tuntea viehätystä erilaisiin hahmoihin ja sankareihin sekä virka-asuihin, joihin hän haluaa myös itse pukeutua.</p> <p>Leikin kehittyessä monimutkaisemmaksi lapsi alkaa harjoitella vähitellen myös monimutkaisempia vuoroaikutustaitoja.</p> <p>Lapsi alkaa oppia miten hänen käyttöksensä vaikuttaa ympäristöön ja toisiin ihmisiin sekä mitä toisten ihmisten käytös tarkoittaa. Lapselle kehittyy yhä enemmän ymmärrystä erilaisista rooleista, joita hän voi harjoitella leikeissään toisten kanssa. Leikissä esiintyy aikuisten maailmasta tuttuja asioita, kuten lääkärissä käynti, mutta samaan aikaan myös mielikuvitushahmot sekä sankarit kiinnostavat.</p> <p>Kehittyessään leikissä lasta ei kiinnosta enää toiminta itsessään, kuten aikaisemmin. Lapsi on yhä kiinnostuneempi siitä, miten hänen toimintansa vaikuttaa ja millainen on sen lopputulos. Lapsella on halu onnistua parhaalla mahdollisella tavalla tästä haasteesta.</p>	<p>Leikkikää lapsen kanssa leikkejä, joissa on mahdollisuus ottaa erilaisia rooleja. Roolin luomiseen voi auttaa se, että käytössä on rooliasuja ja muuta teemaan liittyvää materiaalia. Anna lapsen vapaasti ideoida leikkiin mitä ihmeellisimpiä asioita. Voit itse näyttää mallia heittäytymällä rooliin.</p> <p>Lapsi voi leikkiä esimerkiksi astronautteja yhdessä toisen lapsen kanssa. Leikissä lapsen tulee seurata toisen tekemisiä ja soveltaa omaa toimintaa sen mukaan. Esim. lapset voivat leikkiä lentävänsä avaruussukkulalla kuuun. Jos toinen lapsista lentää alusta, tulee toisen tehdä jotakin muuta, kuten suunnistaa avaruuskartan avulla kohti kuuta.</p> <p>Vanhemman tehtävä on auttaa lasta huomioimaan toisen lapsen käytöstä ja valintoja. Esim. ”Huomasitko, että kaverisi ohjaa jo alusta. Mitä sinä voisit nyt tehdä sillä aikaa? Voitte hetken päästä vaihtaa kuskia.”</p> <p>Mitä pidemmälle lapsen leikki kehittyi, sitä vähemmän hän tarvitsee enää vanhemman tukea. On kuitenkin tärkeää, että olet kiinnostunut leikistä. Pidä tuntosarvesi koholla!</p>	<p>Käyttäkää hyödyksenne kotoa löytyviä asusteita ja muuta materiaalia. Ei ole tarkoitus, että hankitaan kalliita rooliasusteita.</p> <p>Teeman valitsemisessa voi käyttää apuna kuvia.</p> <p>Jos leikki sujuu lasten välillä hyvin, anna sen edetä omalla painollaan. Älä puutu leikkiin liikaa. Yritä löytää tasapaino ohjaamisen tarpeellisuuden suhteen.</p>
<p>TOIMINTATERAPEUTIN HUOMIOT:</p> <div data-bbox="820 724 1218 1333" data-label="Image"> </div>		

Kaiken kaikkiaan leikin kehityksen eri vaiheita on vaikea erotella toisistaan täysin erillisiksi kokonaisuuksiksi, koska ne kehittyvät osittain päällekkäin ja toisiaan täydentäen. Voidaan kuitenkin todeta, että tiettyjen elementtien tulee täyttyä, jotta on mahdollista saavuttaa kehittyneempiä toimintoja leikissä. Apua leikin tukemiseen voit pyytää toimintaterapeutilta.

LISÄTIETOA

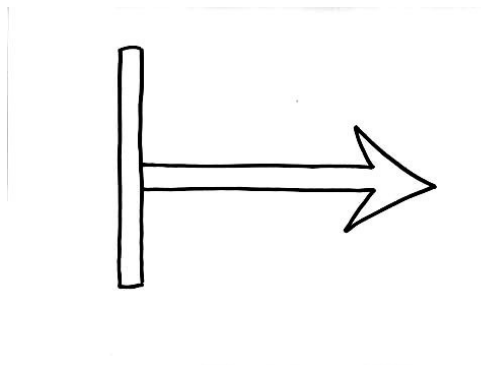
Lisätietoa ja vinkkejä leikin kehityksen tukemisesta saat toimintaterapeutilta. Lisäksi lapsen leikin merkityksestä ja kehityksestä löytyy laaja-alaisesti kirjallisuutta, jota voit hyödyntää. Tietoa kuvien käytöstä löydät Papunet -verkkosivustolta. Sivustolta löytyy myös paljon materiaalia, jota voit ladata omaan käyttöösi. Aiheesta on tehty opinnäytetyö *Lapsen kehityksen tukeminen leikin avulla - Opas vanhemmille leikin tukemiseen*, johon voit tutustua Ammattikorkeakoulujen verkkokirjasto Theseuksen sivuilla (www.theseus.fi).

Kirjallisuutta

Ayres, A.J. 2008. Aistimusten aallokossa. Sensorisen integraation häiriö ja terapia. Juva: WS Bookwell.

Kranowitz Stock Carol. 2008. Tahatonta tohellusta. Sensorisen integraation häiriö lapsen arki-elämässä. Juva: WS Bookwell.

Liite 1
KUVIA LEIKIN TUEKSI

aloittaa
Kuva: Annakaisa Ojanen

leikkiä
Kuva: Elina Vanninen

aikuinen/yhdessä
Kuva: Elina Vanninen

rakentaa
Kuva: Elina Vanninen

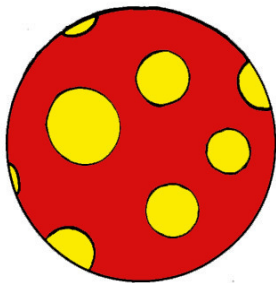
Kuvat: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net

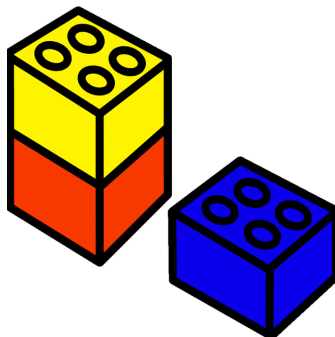
nukke
Kuva: Elina Vanninen

nalle
Kuva: Sclera

pallo
Kuva: Elina Vanninen

legot
Kuva: Mulberry

Kuvat: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net

hyvä
Kuva: Sclera

huono
Kuva: Sclera

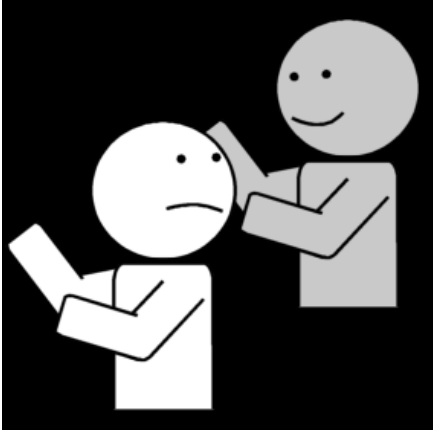
odottaa vuoroa
Kuva: Elina Vanninen

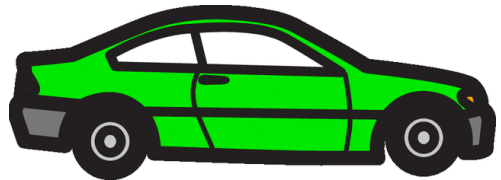
jakaa
Kuva: Sclera

Kuvat: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net

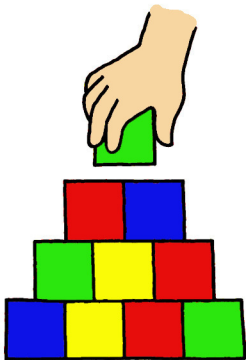

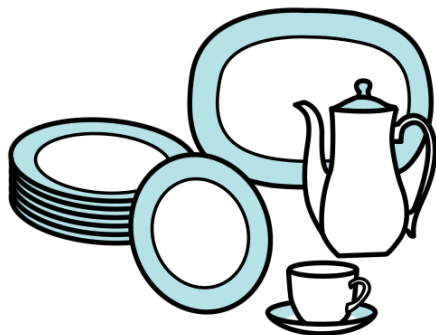
toistaa/matkia
Kuva: Sclera

auto
Kuva: Mulberry

palikat
Kuva: Elina Vanninen

astiat
Kuva: Sergio Palao

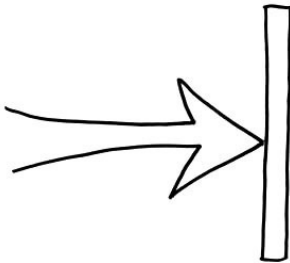
Kuvat: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net

kerätä lelut
Kuva: Sclera

Kuva: Sergio Palao

loppu/lopettaa
Kuva: Annakaisa Ojanen

Kuvat: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net

Liite 2

ASKARTELE ORIENTAATIOTA HELPOTTAVA KELLO

Tarvitset sakset ja nastan.

Leikkaa ensin punainen ympyrä irti paperista.

Leikkaa sen jälkeen ympyrän katkoviivaa pitkin keskipisteeseen asti.

Tämän jälkeen leikkaa alla oleva neliö irti pahvista.

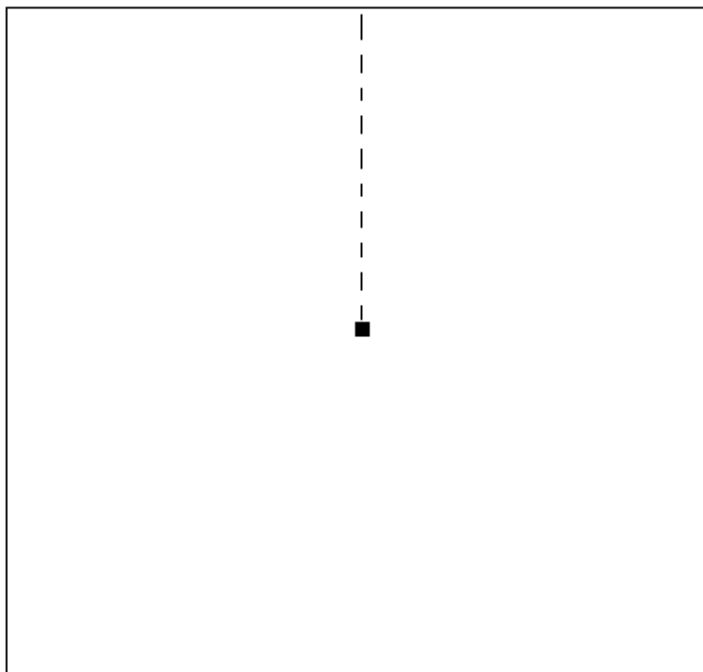
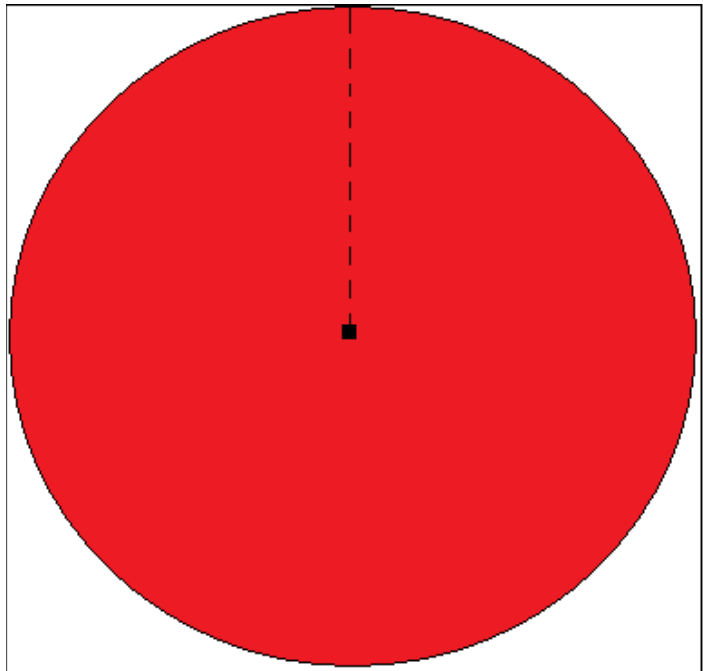
Leikkaa neliön katkoviivaa pitkin keskipisteeseen.

Aseta ympyrä neliön päälle, viivat ylöspäin ja asettele keskipisteet kohdakkain.

Paina nasta keskipisteestä läpi.

Ujuta ympyrän vasen sivu neliön halkileikkauksen alle ja pyöritä ympyrää myötäpäivään.

Pyörittämällä ympyrää saat havainnollistettua ajan kulumisen.

Voit päällystää osat kontaktimuovilla, jolloin kello kestää paremmin käyttö. Nastan avulla voit kiinnittää kellon esim. ilmoitustaululle. Voit käyttää nastan tilalla myös askarteluun tarkoitettuja haaranastoja tms.